

МЕЂУНАРОДНО САВЕТОВАЊЕ АРХИВИСТА ТАРА 2016

Архивистичко друштво Србије је, у периоду након конституисања – у фебруару 2015. године, као свој приоритет одредило окупљање архивиста. Оно што је тада зацртано као лепа жеља, реализовано је на планини Тари, у прелепом амбијенту Хотела „Оморике”.

Учесници саветовања почели су да се окупљају већ 12. октобра у поподневним сатима. Истог дана, у 19 часова отворена је изложба Архива Републике Српске, аутора Бојана Стојнића, под називом: *Железнице Краљевине Југославије 1918–1941. година*. Показало се као добра идеја да се архивисти окупе дан уочи радног дела, јер је отварању присуствовало преко 150 учесника саветовања. Због удаљености Таре, планирана сатница догађаја и долазак дан раније показао се корисним, јер се током вечери велики број учесника по први пут видео, упознао и, наравно, разменио значајна искуства из струке.

У два радна дана, 13. и 14. октобра 2016. године, окупили су се архивисти из пет земаља бивше Југославије и представници архивистичке струке Мађарске, као шесте земље учеснице. Најбројнији су били архивисти из Србије, којих је било преко 140. Може се слободно рећи да се радило о правом сабору архивистичке струке, јер поред запослених у архивским установама на саветовању су били представници регистратура, представници ресорних министарстава, директори државних архива или њихови заменици, представници спонзора, који су понудили опрему за смештај, софтверске програме за дигитализацију и сређивање, разне кутије и фасцикле за смештај документације, као и средства за чишћење и дезинфекцију докумената.

Тема Међународног саветовања била је вредновање архивске грађе која је у настајању и оне која је преузета у архиве, као и разграничење фондова. Друштво архивиста се још крајем 2015. године обратило архивистима и појединцима – дописом свим архивима, а на сајту Архивистике и Архивистичког друштва Србије позвани су архивисти да

предложе теме будућег скупа архивиста. На изненађење Извршног одбора Друштва, мали број архивиста се јавио и предложио теме за саветовање. Од пристиглих предлога искристалисала се валоризација архивске грађе, као вечита тема архивистичке теорије и праксе и разграничење фондова код стваралаца и у архивима.

Пет аутора из региона и 19 из архивских и других установа широм Србије доставили су радове редакцији часописа. Уредник је био Зоран Вељановић, чланови: Јасмина Живковић, Бошко Ракић, Ненад Војиновић и Милорад Јовановић, а чланови редакције ван Србије: Верица Стошић, Архив Републике Српске и Иван Фрас, из Покрајинског архива Марибор. Аутори су покушали да питања и недоумице у вези са валоризацијом и разграничењем фондова преточе у максималних 16 страница текста. Организатори саветовања захвални су свим ауторима објављених радова, јер су помогли да се, након дужег времена, објави зборник стручних радова, на 360 страница. Зборник би требало да буде добра основа ка формирању препорука, или ставова у архивистичкој пракси, која нам је све више потребна. Овим је у архивистичкој струци направљен мали, али веома битан корак, имајући у виду да нам је струка, нажалост, последњих година прилично стагнирала.

Подршку, овом нашем међународном скупу архивиста, дали су и драги гости широм региона: из Словеније су дошли са директорима регионалних архива Љубљана, Марибор, Птуј, Копер, Целје и Нова Горица, на челу са директором државног архива Бојаном Цвелфаром и Драганом Матићем, председником Одбора за културу Парламента Словеније; цењене колеге архивисти из Хрватске са представником Државног архива Хрватске, Марином Шкалић, затим директорима и представницима регионалних архива Ријеке, Славонског Брода, Пазина, Вуковара и архива у Загребу; драге колеге из Босне и Херцеговине, на челу са замеником директора Архива БиХ Хацијом Цацијабићем, директори-

ма и представницима архива из Сарајева, Тузле, Травника, и директором архива Републике Српске Бојаном Стојнићем; поштоване колеге из Црне Горе на челу са директором Државног архива Црне Горе Стеваном Радуновићем. Посебну захвалност исказујемо гостима из суседне Мађарске и то Радојки Горјанац, начелници Одељења за архивске послове Државног секретаријата за културу, Министарства за људске ресурсе и др Иштвану Херману, заменику председника Архивистичког удружења Мађарске.

Овом приликом морамо нагласити да без Министарства културе Републике Србије, које нам је пружио подршку са 1.000.000 динара, не бисмо могли да организујемо саветовање, нити бисмо смели да започињемо била какве активности. Захваљујемо се што су препознали наш пројекат и што су определили значајна средства да се српски архивисти после дуго година окупе и објаве зборник радова.

Изненађује велико интересовање и присуство колега из архивских установа широм Србије. Није се очекивао масовни долазак целог колектива, попут архива Шабца, Ниша, Неготина. Захваљујемо се директорима и колегама из свих архива који су присуствовали саветовању и надамо се да ће у наредним годинама многи од њих бити у улози аутора и извештача стручних радова.

Све собе и планирани капацитети били су попуњени. Велико нам је задовољство што је била толика посећеност, уз жаљење што неке колеге нису могле да дођу. Организатор је уговорио 70 једнокреветних и 45 двокреветних и трокреветних соба. У почетним плановима, предвиђали смо до 160 учесника, а имали смо преко 230 архивиста. Према подацима рецепције хотела Оморика најмање 40 гостију је било на чекању који су на крају морали да одустани. Неки су били смештени и у приватним вилама на Тари. То значи да се окупљањем и сабирањем архивиста морамо и даље бавити и очекујемо континуитет наших окупљања.

Спонзори су се укључили и новчано подражали реализацију скупа. Генерални спонзори саветовања били су: „СА-ГА” ДОО Београд и „Метал Системи Плус” ДОО Крагујевац, а остали спонзори: „Тревис” ДОО Београд, „Digital solutions archiving” Београд, „Картонажа Влашић” Загреб, „Графичар” ДОО Врбас и „Цеиба”, „Стара Болеслав” из Чешке. Без њихове подршке не би се могле организовати пратеће активности, од излета до заједничке свечане вечере. Надамо се да ће и даље бити сарадници на нашим скуповима јер ће тако представљати своје производе и услуге.

Излет, као саставни део једног стручног саветовања, овог пута је био организован до Мокре Горе, где је уприличена возња возом „Носталгија”, уском пругом – познатом Шарганском осмицом. Такође, група од 60 архивиста обишла је манастир Рачу и дестилерију бајинобаштанске клековаче. По речима колега, обе екскурзије биле су одличне и сви су били задовољни што су обишли ове локације, поготово што је већина гостију по први пут посетила крајолик планине Таре и наведене дестинације.

Другог радног дана, након дискусије, Комисија за закључке у саставу: Слободанка Цветковић, Бошко Ракић и Зоран Вељановић прочитала је закључке са Међународног саветовања Тара 2016. Године, који гласе:

1. Архивистичко друштво Србије треба да покрене иницијативу код Министарства за културу и информисање Републике Србије ради што хитнијег доношења Закона о архивској грађи и архивској служби, ради стварања законског оквира за рад и развој архивске службе у Србији у савременим условима;

2. Архивистичко друштво Србије и архиви у Србији (на челу са матичним архивом) требало би да нађу начин да утичу на предлагаче и доносиоце закона у разним областима друштвено-политичког живота, како би архивска струка би-

ла укључена у законско регулисање тих области у делу који се тиче заштите и вредновања архивске грађе;

3. Неопходна је већа активност архива и архивиста код стваралаца архивске грађе, посебно приликом израде Листе категорија регистратурског материјала са роковима чувања као облика вредновања документарног материјала у регистратурама;

4. Потребно је да постојеће комисије, које је образовало Архивистичко друштво Србије, окончају послове на изради оријентационих Листи категорија регистратурског материјала са роковима чувања за област здравства и судства, као и да се формирају нове комисије за друге области ради унифицирања процеса вредновања документарног материјала у регистратурама;

5. Архивистичко друштво Србије и архивисти Србије треба да покрену иницијативу, односно формирају радно тело, које ће се бавити проблематиком вредновања (израдом предлога стратегије вредновања документарног материјала) за целокупан архивски фонд Републике Србије, као и вредновањем стваралаца, односно формулисањем препорука за дораду и иновирење постојећих упутстава и препорука, које се тичу вредновања архивске грађе и категоризације стваралаца;

6. Потребно је радити на категоризацији архивских фондова у смислу њиховог вредновања као културне баштине и на тај начин заштити значајне фондове (фондови од великог и изузетног значаја);

7. Потребно је радити на образовању архивистичког кадра (формално и неформално образовање), повећању броја запослениху архивима, као и образовању и запошљавању дефицитарних кадрова (оријенталисти, класични филолози, информатичари и сл.);

8. Важно је радити и на образовању запослених лица на канцеларијским и архивским пословима код стваралаца до-

кументарног материјала и архивске грађе и њиховом оспособљавању за те послове кроз одређене институционализоване облике стручног усавршавања (добијање лиценце, положен стручни испит);

9. При Архивистичком друштву Србије потребно је формирати радно тело које ће се бавити проблематиком разграничења архивских фондова ради доношења препорука за јединствено решење питања разграничења за целу државу, односно које ће радити на препорукама за измену и допуну постојећих упутстава о разграничењу фондова;

10. Потребно је омогућити слободан приступ објављеним стручним и научним радовима из архивистике (на сајтовима архива и архивистичких друштава у земљи и региону), као и размену стручних часописа, у циљу ширења знања и размене искустава из области архивистике;

11. Важно је организовати што чешћа стручна саветовања, округле столове, активирати рад подружница АДС на територији целе Србије, односно подстицати размену знања кроз окупљања архивиста у региону, а ради размене знања и стручног усавршавања архивиста.

Након заједничког ручка, учесници саветовања отпутовали су својим домовима и на задовољство организатора сви су срећно и здраво стигли до својих одредишта. Наредних дана стигло је прегршт порука (електронском поштом и преко мобилних телефона). Осетило се велико задовољство а упућене су похвале на рачун организатора Међународног саветовања, Архивистичког друштву Србије и Историјског архива Ужице. Утицај организатора је да је саветовање протекло у доброј атмосфери и да се са овом праксом мора наставити.

Мирослав ДУЧИЋ
председник Архивистичког друштва Србије

СТО ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА ВОЈНОГ АРХИВА

„Сваки је народ славан, који имаде славних дела. Али и поред својих славних дела, народ може остати без славе ако му дела остану незнана. Стога је увек нужно да се та славна дела искупе и побележе, да се метну у историју, као чуварку народног живота, па да их потомство зна, знајући уважава и поштује, уважавајући и поштујући подржава”. Ово су речи почасног ђенерала Јована Драгашевића (1836–1915) који се сматра идејним творцем и оснивачем Историјског одељења Главног Генералштаба српске војске. Указом кнеза Милана Обреновића Четвртог од 24. јануара 1876. године (5. фебруара по новом календару), прописано је организовање посебног (трећег) одељења, са задатком да прибира „историјска дата” и пише ратну историју, да чува целокупну архиву и руководи ђенералштабном библиотеком. На овај начин утемељено је прво институционализовано бављење војном историјом у српској војсци, као и бављење архивистичком делатношћу. Пут од Историјског одељења Главног Генералштаба до данашњег Војног архива Министарства одбране Републике Србије, прожет је напорима да се упркос потешкоћама сачува архивско наслеђе српског народа.

Судбина Историјског одељења и архивске грађе војне провенијенције у Првом и Другом светском рату била је неизоставно повезана са страдањем српског народа и војске. Наредбом Врховног команданта НОВ и ПОЈ од 13. децембра 1944. године образован је Историјски институт за проучавање НОР-а а налазио се у саставу Пропагандног одељења Врховног штаба. Наредбом од 1. марта 1945. године Историјски институт је преименован у „Одељење историјско и за ратне опите” и потчињен Генералштабу ЈА. У саставу тог одељења био је предвиђен и Одсек за архиву са задатком да прикупи архивску грађу војног карактера и испита шта је све из војне архиве, војних библиотека и војног музеја окупатор однео како би се предузеле мере за реституцију. У јануару 1946. године из одељења је издвојен Одсек за ратне опите. Остало је само Историјско одељење са архивским одсеком, које је средином 1946. године реорганизовано у Историјски институт ЈА. Чинили су га Одсек НОР-а, Одсек за раније националне ратове и Одсек архиве на челу са начелником – капетаном Драганом Симићем.

Историјски институт ЈА преформирајан је у априлу 1947. године у Војно-на-

учни и издавачки институт, у оквиру којег су се 2. (Одељење НОР-а) и 3. (Одељење за ранију историју) бавили проучавањем, сређивањем и објављивањем архиве. Даљом реорганизацијом, у пролеће 1949. године, Војно-научни издавачки институт преименован је у Војно-историјски институт ЈНА (до пролећа 1954. год. ВИИ је био потчињен Главној политичкој управи ЈНА а од тада Генералштабу ЈНА). У саставу ВИИ се налазило се и Одељење архиве. Од 1950. године ВИИ је започео са уређивањем свог ча-

прешао у састав Института за стратегијска истраживања.

Архивска грађа Војног архива настала у периоду од 1847. до 1965. године отворена је за истраживање, специфичног је карактера по садржини и форми и јединствена је по својој целовитости. Посебно богатство информација и јединствених докумената архивске грађе чува се у оквиру групе фондова Војске Кнежевине/Краљевине Србије. Аутентична мемоарска грађа носилаца војне власти сведочи о друштвеној и политичкој кли-

сописа који је носио назив – „Војно историјски гласник”.

Упоредо са радом Института, од 1947. године делује и Централна архива МНО, формирана са задатком да прикупља, сређује и чува архивску грађу и архивски материјал од јединица и установа ЈА, насталу у периоду након завршетка рата. Наредбом Државног секретара за народну одбрану ст.пов.бр. 159 од 8. 4.1970. год. расформирана је Централна архива ДСНО и формиран Архив ЈНА, формацијски потчињен начелнику ВИИ. Године 1972. дошло је до спајања Архива ЈНА и Архиве ВИИ у јединствен Архив ВИИ, да би ступањем на снагу Правилника и Упутства о заштити и коришћењу архивске грађе и архивског материјала од јула 1976. године, Архив ВИИ преузео улогу Архива оружаних снага СФРЈ. Од 1992. датира назив Војни архив, који је био у саставу ВИИ до његовог расформирања 2006. године, када је

ми наведеног периода, околностима које су довеле до почетка Првог светског рата и виђењу ратних дешавања кроз призмину представника војног врха. Посебно треба истаћи збирку докумената генерала Душана Стефановића, министра Војске Краљевине Србије почетком рата, а касније војног изасланика у Француској, војводе Степе Степановића, мемоаре војводе Живојина Мишића и заоставштину Јована Драгашевића.

Делатност заштите архивске грађе Војни архив је базирао и на микрофилмовању, рестаурацији и конзервацији докумената. Фотолабораторија је обављала послове фотокопирања, израде ксерокс копија и микрофилмовања, за потребе ВИИ и за друге институције и појединце у земљи и иностранству. Бомбардовањем дела зграде, у којој су се налазиле просторије Војног архива, 1999. године, уништена је сва опрема са техничким и хемијским средствима. Услед незаустављивог процеса старења, а доне-

кле и пропадања најстаријих докумената важних за историју Србије, њиховог интезивног коришћења и хабања, решење је пронађено у дигитализацији, чији би примарни циљ управо био очување најстаријих, осетљивих и вреднијих делова фонда. Процес дигитализације започет је током 2006. године и до сада је дигитализовано око 4 милиона докумената.

Поред примарне делатности као установе заштите архивске грађе, не сме се занемарити огромна заслуга Војног архива у њеном публикувању, првенствено у едицијама „Велики рат за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца“, зборницима НОР-а (објављене су 172 књиге), „Зборнику докумената о злочинима и геноциду над Србима у НДХ у 1941. години“, а публиковани су и делови Недићеве архиве – „Српски цивилни/културни план“. Осим публикувања архивске грађе, важно је напоменути да је велики број научних радова установа и истраживача унутар и ван система Министарства одбране заснован на архивској грађи Војног архива.

Један од важних сегмената у ангажовању Војног архива јесте међународна сарадња са архивима општег и специјалног типа, музејима и другим установама културе у Балканском региону, Европи и свету. Имајући у виду да је Војни архив установа културе у склопу Министарства одбране, неопходно је нагласити да такав облик сарадње има посебан карактер. Војни архив је током протеклог – петогодишњег периода, започео сарадњу са више војних и државних архива и музеја (Историјским одељењем при Генералштабу италијанске војске, Централ-

ним Војним архивом Чешке Републике, архивима Руске Федерације, као и са Меморијалним музејом холокауста у Вашингтону и израелским Музејем холокауста у Јад-Вашему). Имајући у виду велику заинтересованост Војног архива Републике Индонезије за архивску грађу Војног архива, у наредном периоду очекује се покретање иницијативе за потписивање споразума о сарадњи.

Своје активности на пољу архивистичке и научне делатности Војни архив реализује сарађујући са институцијама унутар система одбране и ван њега. У сарадњи са Медија центром „Одбрана“, Историјским архивом Пожаревца и Програмским архивом РТС-а, јула 2014. године реализована је изложба архивских докумената и фотографија под називом: „Србија у Великом рату 1914–1918“. Промовисана је и монографија *Србија и Браничево у Великом рату 1914–1918*, а истим поводом реализован је и документарни филм „Србија и Браничево у Великом рату 1914–1918“. Филм је на 11. међународном фестивалу војно-патриотског филма „Сергеј Бондарчук-Волоколамски рубез“, награђен у категорији документарног филма, а уследила је и награда Организационог комитета фестивала за режију и диплома за учесника 11. међународног фестивала документарних филмова и ТВ програма „Победили смо заједно“ у Севастопољу одржаном од 11. до 15. маја 2015. године. Војни архив је током својеврсне кампање обележавања важних датума и догађаја из Великог рата остварио успешну сарадњу са РТС-ом, из које су проистекли серијали посвећени издаваштву и штампарству у Великом рату као и докумен-

тарни филм „Пут Војног архива у Великом рату“. Покровитељ овог пројекта било је Министарство културе Републике Србије. У сарадњи са Институтом за савремену историју, настала је фотомонографија „Видовдански атентат у Сарајеву 1914. године“, чија је промоција организована у Видовдан у Скупштини града Београда.

Поводом обележавања стогодишњице Великог рата, Војни архив је 2015. године започео и попис српских војних жртава Првог светског рата. Установа располаже са готово три милиона докумената који се односе на тај период наше војне историје. Реч је о невероватној ризници и историјском благу које ниједан други српски архив не поседује.

Свакако треба напоменути да архивисти Војног архива активно учествују у раду Архивистичког друштва Србије, а своје радове из домена архивистике објављују у његовом „Гласнику“ и у „ВИГ-у“. За праћење и развој архивске струке неизоставно је стручно усавршавање архивиста кроз учешће на домаћим и међународним семинарима, за шта је неопходна већа подршка Министарства одбране у виду материјалних и техничких улагања. Све би то резултирало објављивањем већег броја стручних радова и наставку популарисања значаја Војног архива као институције, која чува архивску грађу непроцењиве вредности.

И као што рече родоначелник војне архивистике Јован Драгашевић: Чувајмо славна дела нашег народа, да би их потомство знало, знајући уважавао и поштовало и уз све то подржавало.

Биљана ЛЈУБОЈЕВИЋ, архивиста
Сузана МИЛЕНКОВИЋ, архивиста
Војни архив

Зграда Војног архива

Јован Драгашевић

ПОВОДОМ 65-ГОДИШЊИЦЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА „СРЕДЊЕ ПОМОРАВЉЕ” У ЈАГОДИНИ

Ове године Историјски архив „Средње Поморавље” у Јагодини обележава 65 година од оснивања. Архив је основан 6. децембра 1951. године, као Градска државна архива, са подручјем делатности у градовима Светозарево, Параћин и Ћуприја и Беличко-раваничком, Параћинском, Ресавском и Деспотовачком срезу.

У периоду од 1951. године до 1957. године, градска државна архива била је смештена у објекту без адекватног решења за смештај архивалија. Почетком 70-их година 20. века Архив добија нове пословне просторије (адаптирана зграда павиљона Учитељске школе „Сретен Ацић”), у којима се и данас налази и приземље зграде некадашњег магистрата, односно Учитељске школе за смештај архивске грађе (депо архива).

Данашњи назив Историјски архив „Средње Поморавље” установљен је децембра 1974. године. Током 80-их и 90-их година 20. века Архив постаје модерна установа заштите архивске грађе, нарочито у погледу техничке опремљености и стручне оспособљености архивиста.

Независно од изазова и свих захтева новог времена, које је донео 21. век, по својој основној надлежности и територијалној одговорности, Архив Јагодине је наставио делатност заштите архивске грађе и документарног материјала на територији целог Поморавског управног округа.

У овом периоду Архив је постигао значајне резултате у погледу заштите архивске грађе код стваралаца, као и у области сређивања и обраде фондова који су похрањени у депоу архива. Такође, Архив је опремљен рачунарском опремом и интранет мрежом. Издавачка делатност је обновљена и тематски и садржајно унапређена.

Због старости објекта депоа и дугогодишњег одсуства грађевинских интервенција, услови смештаја архивске грађе знатно су погоршани. Адаптиран је објекат управне зграде у подрумском делу и претворен је у читаоницу са библиотеком.

Поводом 65-годишњице наше установе желимо да представимо резултате рада садашње генерације архивиста, уз

потпуно уважавање доприноса претходних генерација од којих смо учили и са

Архиву данас износи 447 и 10 збирки, односно, 6767 дужних метара архивске

којима смо имали част сарађивати.

У погледу заштите архивске грађе и документарног материјала ван архива знатно је повећан број регистратура које су у надлежности наше Спољне службе. Данас тај број износи 714 и увећан је за 38% у односу на 2001. годину. Урађен је и нови регистар регистратура којим су обухваћена и приватна предузећа. Регистратуре су разврстане структурално, према делатности на просветне установе – 56; установе у култури – 20; здравство – 5; социјално осигурање, органи власти и судство – 41; привреда – 72; банке и осигуравајући заводи – 5; црквене и верске установе – 105; друштва, организације и удружења – 116; приватна предузећа – 202.

Служба сређивања и обраде архивске грађе годишње је преузимала на архивистичко сређивање и обраду у просеку 10 до 13 фондова. Током периода 2001–2016. године архивистички је сређено и обрађено 125 фондова и три збирке, што износи око 28% укупног броја фондова и збирки у поседу Архива. Укупан број фондова који су похрањени у

грађе и документарног материјала.

Центар за информације и Служба заштите архивске грађе у архиву у наведеном периоду били су на посебним искушењима, имајући у виду планирану дигитализацију информативних средстава и њихово редовно ажурирање, као и повећану потребу корисника архивске грађе, приликом укњижбе имовине и израде катастра зграда и објеката, рехабилитације, реституције и решавања захтева друге природе. Свакако, популаризацијом рада архива допринели смо повећаном интересовању и других корисника, од школске омладине до научних радника. Наша информативна средства од Улазног инвентара, Регистра културних добара, до Општег инвентара добила су дигитални облик, као и, у највећем обиму, сумарни инвентари и пописи предмета. Одговорили смо на преко 20000 захтева наших корисника, а око 2000 истраживача имало је непосредни приступ архивској грађи у читаоници архива. Хиљаде страница наше архивске грађе скенирано је и копирано за потребе корисника. Техничка служба, поред редовне

делатности, обављала је и послове дигитализације Фонда начелства Округа јагодинског и пројектне документације из фондова органа управе.

Служба заштите архивске грађе у архиву је, у сарадњи са техничком службом, према плану архивиста из службе сређивања, обављала припрему и издавање архивске грађе на микрофилмовање. Укупно је израђено 83477 микроснимка, првенствено Фонда начелства Округа јагодинског 1839–1889. Фонд је у власништву Архива Србије и поверен је нашем архиву на микрофилмовање и обраду (израда пописа предмета).

Поред архивске грађе, нашим корисницима доступан је и Фонд архивске библиотеке, која броји преко 3500 књига и 1800 часописа и листова. У овом петнаестогодишњем раздобљу фонд архивске библиотеке богатије је за 773 библиотечке јединице. У оквиру књижног фонда архивске библиотеке издвојена је посебна целина – стара и ретка књига, а за целокупан библиотечки материјал израђен је Стручни каталог и Каталог монографских публикација.

Издавачка и изложбена делатност Архива нарочито је афирмисана у овом периоду, од покретања архивистичког и историографског часописа „Корени”, преко публикација збирки извора у оквиру едиција Прилози за историји здравства у Јагодинском округу у 19. веку, Извори за историју Средњег Поморавља, Ресаве и Левча у 19. веку и Извора за Други светски рат у Поморављу, до монографских публикација о историји школства у Моравском округу.

Часопис „Корени” својим значајним прилозима изашао је у девет бројева и у припреми је десети. Објављена је и збирка извора *Од Јосифа Панчића до Спиридона Јефтимиадеса 1847–1860*, коју су приредили мр Добривоје Јовановић и мр Дејан Танић, као прилог историји здравства у Јагодинском округу у 19. веку. Издвојили бисмо и интернет издање студије архивског саветника Драгослава Дедића *Куга у Јагодини 1837. године*. У оквиру едиције Извори за други светски рат у Поморављу, мр Добривоје Јовановић и мр Дејан Танић приредили су: *Из-*

вештаје Команде српске државне страже, Извештаје Недићевих органа власти у Моравском округу 1941–1944. и Југословенску војску у отаџбини на територији Округа моравског 1943–1944. и Моравски округ у листу „Ново време” 1941–1944.

Објављене су и три значајне збирке извора: *Књажевска канцеларија, Јагодинска нахија 1823–1830*, коју су приредили Зоран Марковић и Љубодраг Поповић и *Књажевска канцеларија, Јагодинска нахија 1830–1835. и 1836–1839*, чији су приређивачи били Зоран Марковић и Светлана Мишковић.

Истакли бисмо монографске публикације мр Добривоја Јовановића о историји школства у Јагодини и широј околини у 19. и 20. веку, а публикован је и *Регистар национализоване имовине у Срезу Светозарево*, приређивача Горана Алексића и Наде Стојановић, са пратећом уводном студијом Милорада Јовановића о национализацији у Моравском округу (Срезу Светозарево) 1946–1962.

Изложбена делатност била је актуелна и усклађена са друштвеним и културним стремљењима нашег региона и кретала се од изборног плаката, старе и ретке књиге, историје апотекарства, до политичког и пропагандног плаката у Краљевини Југославији.

Одељење општих послова, у складу са транзицијским кретањима нашег друштва, имало је веома захтевне задатке, имајући у виду све законске и подзаконске промене из области радног права, али и регулативу која се односи на статусне промене регионалних архива. Одсуство закона о архивима и анахроност важећег *Закона о културним добрима*, знатно је отежавало рад овог одељења. У таквим околностима у одељењу је, ангажовањем правне службе, настало више од стотину правних аката и скоро двадесет хиљада предмета кореспонденције.

Поред свих резултата које је колектив Историјског архива Средње Поморавље постигао у претходном периоду, нарочито у области заштите архивске грађе, истакли бисмо доминантну улогу наше установе у издавачкој и културно-просветној делатности на територији

Поморавског региона. Годинама смо јачали свест наших суграђана о улози и значају архива као установе и о вредностима писане заоставштине као културне баштине.

Иако смо афирмисали архив као установу, нажалост, нисмо успели вишедеценијским напором да решимо највећи проблем са којим смо суочени. Депо историјског архива смештен је у приземљу старе зграде јагодинске Учитељске школе, изграђене 1869. године. Поменути простор Историјски архив Јагодине, као свој депо, користи од 1976. године, али он није власништво Архива, већ Педагошког факултета (правног наследника Учитељске школе) у Јагодини. Због таквог имовинско-правног статуса, Архиву је било веома тешко да обезбеди средства за капиталне инвестиције у циљу реконструкције објекта. Тако је дошло до постепеног пропадања зграде. Због прокишњавања и урушавања делова међусупратне конструкције, Архив је био принуђен да пресељава архивску грађу из угрожених делова Депоа у његове „здравље” просторије. Дошло је до парадоксалне ситуације да се прилично брзо увећавао број фондова, а смањивао простор за њихов смештај. Од 2001. године количина архивске грађе и документарног материјала, која је похрањена у депоу увећана је за 50%, док је употребљив простор Депоа смањен чак за 35%. Тако је један од најбогатијих архива у Србији (међу првих осам), по количини чуване архивске грађе, дошао у ситуацију да има најугроженији депо.

Можда је ово прилика за последњи апел стручној и широј јавности, али и надлежним институцијама, како бисмо скренули пажњу и коначно започели процес решавања проблема за смештај вредне архивске грађе поморавског региона.

Резултати колектива Архива, ангажованост наших архивиста, али и значај архивске грађе као културне баштине, која је похрањена у нашем депоу, снажно аргументују наш апел за помоћ. Наша жеља је да овај јубилеј буде одличан повод за почетак решавања проблема депоа Архива Јагодине.

Јелена БОШКОВИЋ, архивски помоћник
Историјски архив „Средње Поморавље” Јагодина

ИЗЛОЖБЕНА ДЕЛАТНОСТ АРХИВА СРБИЈЕ

Изложбе, јавно презентовање архивске грађе, једна су од најзначајнијих културно-просветних активности у архивима. Оне су потврда немерљивог значаја писаних докумената и захваљујући њима омогућен је бољи увид у културно-историјско наслеђе народа као и веће интересовање посетилаца за догађаје из прошлости.

По свом садржају и карактеру, изложбе докумената могу бити: опште, тематске и педагошке, а према месту одржавања покретне и непокретне. Независно од тога којој врсти припадају, деле се на сталне или повремене, а могу се организовати самостално или у сарадњи са другим архивима и установама. Изложбе Архива Србије одржавају се у га-

леријском простору самог архивског здања, али и у другим институцијама, попут Народне скупштине, САНУ, Народне библиотеке, позоришта, музеја, школа, манастира, амбасада, културних центара и српских црквених општина у иностранству. Архив Србије често је домаћин другим архивима и њиховим поставкама.

ОСНОВНА ИДЕЈА И ПОВОДИ ИЗЛАГАЊА

За идеју и могућност организовања изложби заслужни су: др Михаило Гавриловић, први управник који је увидео значај презентовања архивске грађе, и Риста Одавић, који је управљао Архивом Србије 1928. године, када је по пројекту руског архитекте Николе Краснова подигнута данашња зграда са посебном изложбеном просторијом.

прикупљају, сређују и чувају, да се афирмише архивска струка и истакне значај ове институције културе, запажа се већ на овој првој изложби општег типа. У деценији која је уследила, поставке докумената имале су претежно педагошки карактер и најчешће су биле приређиване у школама, или је сама школа била тема изложби. Године 1956. више та-

Поводи за изложбе шездесетих година углавном су били догађаји и историјске теме из друге половине 19. века: *Бомбардовање Београда 1862. године*, *Сто година од добијања градова 1867–1967*, *Тимочка буна 1883*, као и годишњице рођења или смрти истакнутих личности из српске историје, попут Вука Караџића, односно годишњице оснивања важних установа – *Народно позориште у Београду у 19. веку*. Године 1964. представљен је кроз фотографију *Први светски рат*, тема која ће више пута бити повод за организовање изложби, али са различитим приступом. Од 1969. године и изложбе *Раднички покрет и Комунистичка партија у Србији од 1919. до 1941. године* па до почетка последње деценије прошлог века приређен је значајан број изложби са идеолошким и партијским предзнаком. Често су трајале дуго, а истовремено су, преко репродукција најважнијих докумената, неке од њих биле постављане у великом броју архива у Србији.

Седамдесете године одликује све већа сарадња Архива Србије са великим бројем домаћих архива, али и први наступи у иностранству. Најбољи пример за то је изложба *Светозар Марковић*, организована поводом стогодишњице смрти, 1975. године, у сарадњи са Народном библиотеком. Била је постављена у већини архива у Србији, а гостовала је у Скопљу, Сарајеву, Љубљани као и у Москви, Софији и Источном Берлину.

Почетак осамдесетих година обележен је изложбама, чије су теме биле карактеристичне за период социјализма попут: *Србија кроз револуцију и соција-*

Ипак, прва изложба под називом *Изложба докумената* била је организована тек 1948. године, а поводом 50 година од доношења првог *Закона о Државној архиви*. Више од 900 изложених експоната сведочило је о стварању српске државе и њених институција, о значајним историјским догађајима и појединцима. Основна идеја да се скрене пажња на вредност писаних докумената, који се у архивима

квих изложби било је посвећено значајним личностима: Светозару Марковићу, Васи Пелагићу, Љуби Ненадовићу, Јовану Стерији Поповићу. Највеће интересовање изазвала је изложба из 1959. године – *Лицеј, Велика школа и Београдски универзитет кроз архивску грађу Ректората (1838–1941)*, која је гостовала и у Загребу 1962. године.

листичку изградњу, 1982. године. Организовање изложби поводом годишњица прославе неког јубилеја наставило се и у овој деценији. О томе сведочи и изложба из 1988. године – *Србија и Русија 1838–1918. године*, којом је обележено 150 година успостављања дипломатских односа. Гостовањима се придавао значај и током овог периода. У Стразбуру је 1980. године приређена изложба *Стразбур, Европа и слобода 1815–1840*, у част заседања Европског парламента, а у Паризу *Французи и Југословени 1838–1988. године*.

У последњој деценији прошлог века, и поред свих тешкоћа – распада државе, санкција, бомбардовања, у Архиву Србије наставило се са овим видом културно-образовне активности и приређено је више од 40 изложби. Идеолошки карактер изложби био је све мање присутан, а плакати су постали интересантни и ауторима и посетиоцима. Грађански рат на простору бивше државе подстакао је архивске стручњаке да се више посвете теми избеглица и 1997. године организују, у сарадњи са колегама из више архива, изложбу *Руске из-*

беглице у Југославији кроз архивску грађу. Годину дана касније отворена је у Архиву Србије изложба *Избеглице у Србији 1941–1945*. Излагања у иностранству значајно су се проредила и једно од ретких гостовања везано је за изложбу *Русија у документима југословенских архива* у Москви, 1997. године и у Новгороду, 1998. године, заједнички пројекат више архива.

Прелаз из 20. у 21. век, поводом Дана Архива Србије, односно сто година од оснивања ове установе као и од почетка архивске делатности и службе у Србији, обележен је великом и значајном изложбом *Благо Архива Србије*, организованој у сарадњи са 36 архива из архивске мреже Србије, Архивом Српске академије наука и уметности у Београду и Сремским Карловцима, 2000. године.

У 21. веку се, поред већ познатих повода за приређивање изложби, појављују и нови. У част свечане доделе нових српских пасоша у Дому Народне скупштине, организована је заједничка изложба Архива Србије, Историјског архива Београда и Историјског музеја Србије,

2008. године, под називом *Путне исправе у Србији у 19. и 20. веку*. Потписивање Протокола о сарадњи Архива Србије и Исламске заједнице Србије био је повод за изложбу посвећену историји Исламске заједнице у Србији, под називом *Време је...* из 2010. године. Поводом Сртења – дана државности Србије, приређено је више изложби: *Устави Кнежевине и Краљевине Србије, Србија – трајање и памћење, Српски манастири и цркве на Косову и Метохији* – уметничка фотографија, аутора Александра Радоша, која је 2009. године била представљена и италијанској публици у порти Храма Светог Спиридона у Трсту.

Примери изложби којима су се и раније обележавали значајни историјски датуми су: *Устаничка Србија 1804–1813*, организована поводом 200 година од почетка Првог српског устанака и обнављања српске државе, као и четири изложбе организоване поводом стогодишњице Првог светског рата од којих су две одржане у Архиву Србије, једна у Дому Народне скупштине и једна у Српском културном центру у Прагу, 2014. године.

НОВИ ПРИСТУП ИЗЛОЖБАМА

Архив Србије организовао је преко 100 изложби за последњих седам деценија, а приметно је да је изложбена ак-

тивност последњих година интензивирана, као и да је приступ самим поставкама знатно измењен. Модеран приступ изла-

гању започиње поставком из 2009. године: *Идејом и животом*, поводом шест година од смрти др Зорана Ђинђића, заједничком изложбом Архива Србије, Историјског музеја Србије и Народне библиотеке Србије, а наставља се изложбама на отвореном простору. На шеталишту код Бетон хале, 2011. године, а неколико месеци касније и на Савском шеталишту на Калемегдану, организована је изложба *Странци у Београду*, заједно са ЈП „Београдска тврђава”. Постављањем експоната испред здања Архива Србије, односно организовањем изложби *Архив Србије Књижевницима и композиторима 2014. године* и *Подсећања* из 2015. године, пролазницима је омогућено да се и на овај начин упознају са делом архивске грађе која се чува у овој институцији.

Док се некада препоручивало презентовање између 150 и 200 докумената, савремена интерпретација тема подразумева знатно мањи број експоната. Нагла-сак је на, често анонимном, појединцу

Изложба *Идејом и животом*

који се издваја из масовних догађаја, чији је био учесник. Он се, као и познате личности из српске историје, представља путем фотографије која је дигитализована, вишеструко увећана и пренета на мешеве различитих димензија. Копије докумената и фотографија се попут филмске траке постављају дуж једног или више зидова галеријског простора.

Карактеру изложби доприносе иновативна решења у вези са простором, који се у току модерне поставке архивске грађе не може обухватити једним погледом. То се постиже помоћу привремено постављених, често интензивно обојених преградних зидова који, осим што диференцирају простор, служе и као контраст минималистичком колориту самих експоната. Велика пажња поклања се различитим врстама осветљења појединих докумената, групе докумената и целог изложбеног простора. Комбинују се различити извори светлости.

Брзина развоја дигиталних технологија и њихова мултимедијалност утицали су на измењен приступ изложбама дела ликовне уметности и изложбама архивске грађе. Изложбе су све више конципиране тако да стимулишу посетиоца и подстакну на интерактиван приступ поставци. Посетиоци могу да погледају филмове који се стално или повремено приказују, а звучна позадина доприноси интензивнијој повезаности са прошлим временима.

Атрактивност савремених поставки у великој мери је резултат креативности самих аутора, али је условљена и финан-

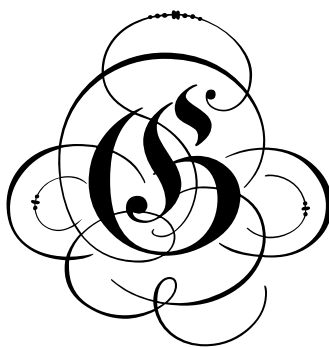
Изложба *Култура Срба у Дубровнику 1790–2010*.

сијским средствима којима установа располаже. Она зависи од могућности ангажовања дизајнера, архитеката, односно аутора поставки. Они са архивистима, ауторима изложби, чине тим стручних људи чији заједнички рад доприноси укупном утиску који на посетиоце остављају архивске изложбе данас. Када се стекну сви ови услови, резултат је музејски изглед поставке, попут изложбе *Култура Срба у Дубровнику 1790–2010*. Из ризнице српске православне цркве *Светог Благовештења*, организована у сарадњи са Српском православном црквеном општином у Дубровнику и Народ-

ном библиотеком Србије 2012. године. Модеран приступ изложбама огледа се у ликовно-графичком дизајну поставки и у измењеном изгледу каталога, плаката, књиге утисака.

Развитак технологија дигиталних медија само је отворио низ могућности међу којима су и виртуелни музеји и архиви виртуелних поставки, које истовремено може да види велики број људи у било ком делу света. Овај вид презентовања архивске грађе преко веб сајтова, иако већ присутан, тек треба да заживи.

Весна ПЕТРОВИЋ,
Архив Србије

ЈАВНИ ИЗВРШИТЕЉИ – НОВИ СТВАРАОЦИ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

Законом о извршењу и обезбеђењу из 2011. године, у наш правни систем уведени су *извршитељи* који се по истоименом закону из 2015. називају *јавни извршитељи*. Од 2012. године и они, поред судова, доносе одлуке током извршног поступка и поступка обезбеђења и непосредно предузимају извршне радње.

Јавни извршитељи врше јавна овлашћења која су им поверена законима. Они обављају делатност од јавног интереса као предузетници, или као чланови ортачког друштва. Њихово чланство у Комори јавних извршитеља је обавезно. Проф. др Гордана

Станковић јавне извршитеље сврстава у приватну правосудну професију, која је уведена у систем грађанског извршног процесног права као вид дејудикализације судске извршне функције у грађанском поступку, чиме би се убрзало пружање тражене правне заштите и њено одвијање у разумном року.

Врсте списка и евиденција које настају из основне делатности јавних извршитеља, првенствено прописују *Закон о парничном поступку*, као општи и *Закон о извршењу и обезбеђењу*, као посебан. Остале појединости уређују подзаконски акти: *Правилник о начину*

вођења евиденције предмета по којима поступа извршитељ, начину приступа евиденцији и поступању са евиденцијама у случају смрти, разрешења или престанка обављања делатности извршитеља („Сл. гласник РС”, бр. 46/12) којег је 2016. године заменио *Правилник о начину вођења евиденције о поступцима извршења и обезбеђења и финансијском пословању јавног извршитеља, начину извештавања, садржини извештаја о раду јавног извршитеља и начину поступања са архивом* („Сл. гласник РС”, бр. 37/16).

ЈАВНОИЗВРШИТЕЉСКЕ ЕВИДЕНЦИЈЕ (КЊИГЕ И УПИСНИЦИ) И ЊИХОВО ЧУВАЊЕ

Правилник из 2012. године обавезује извршитеља да о предметима по којима поступа за календарску годину води у електронском облику седам евиденција: пријемну књигу, отпремну књигу, уписник за предмете извршења и обезбеђења, уписник за предмете извршења за намирење потраживања по основу комуналних и сличних услуга, књигу дневника о спроведеним радњама, књигу евиденције о поднетим захтевима за отклањање неправилности и књигу архиве. Уз текст правилника дати су и обрасци књига и уписника.

Одређено је да се подаци из књига и уписника чувају у складу са прописима који уређују електронско пословање. Документи који се примају или отпремају у вези са предметом, улажу се у омот списка предмета извршитеља и обележавају се редним бројевима. Књиге, уписници и предмети извршитеља чувају се у канцеларији извршитеља.

Наведени правилник није одговорио на сва питања у вези са евиденцијом (књига) и списка па је 2016. године

донет нови који, између осталог, прописује да јавни извршитељи поред евиденција у електронском облику воде и евиденције (књиге) у писменом облику. И овде су уз текст правилника дати обрасци књига и уписника.

Писмене евиденције воде се кроз књиге на штампаним обрасцима а електронске евиденције кроз уписнике у електронском облику у специјализованој софтверској апликацији, која обезбеђује стални приступ и несметани пренос података за потребе ажурирања централног регистра података, путем интернет сервиса у јединственом, прописаном формату.

Од евиденција у писменом облику јавни извршитељи воде пријемну књигу, отпремну књигу и књигу архиве, које се чувају пет година, а по истеку овог рока предају се Комори јавних извршитеља, о чему се саставља записник.

Јавни извршитељи у електронском облику воде једанаест уписника: Уписник о предметима извршења на осно-

ву извршне исправе „И.И”; Уписник о предметима извршења на основу веродостојне исправе „И.Ив”; Уписник о предметима извршења на основу веродостојне исправе ради намирења новчаног потраживања насталог из комуналних услуга и сродних делатности „И.Ивк”; Уписник о предметима извршења на основу решења о извршењу за наплату неплаћене судске таксе „И.нт”; Уписник за предмете обезбеђења – претходне мере „О.Пм”; Уписник за предмете обезбеђења – привремене мере „О.Прм”; Уписник о радњама које јавни извршитељ предузима по замолници за потребе јавног извршитеља, који је одређен да спроводи извршење или претходне или привремене мере; Уписник јемстава; Уписник о поднетим правним лековима; Уписник о поднетим захтевима за отклањање неправилности; и Уписник финансијског пословања.

Евиденције у електронском облику чувају се трајно.

ЈАВНОИЗВРШИТЕЉСКИ СПИСИ – ЧУВАЊЕ И АРХИВИРАЊЕ

Писмена примљена или настала у канцеларији јавног извршитеља истовремено се заводе у пријемну књигу, односно у отпремну књигу и уписују у одговарајући уписник. Наредни корак је оснивање предмета које почиње улагањем у омот списка иницијалног акта и наставља се следећим актима, који су са њим у вези.

Предмет у којем је извршни поступак или поступак обезбеђења окончан, архивира се о чему јавни извршитељ доноси одлуку о архивирању предмета. Пре архивирања, акти из предмета морају бити поређани по хронолошком реду, мора бити извршена проvera да се у списима предмета не налазе акти које треба вратити странкама, учесницима у поступку или трећим лицима, као и да се у списима предмета налази одлука о архивирању предмета.

Архивирани предмети чувају се у посебним омотима, смештеним у одговарајуће полице или ормаре, у подесним, сувим и светлим просторијама, осигураним од нестајања, влаге и других оштећења. На посебним омотима уписују се подаци о години архивирања предмета, року чувања архивираних предмета и редном броју под којим је предмет уписан у књигу архиве. У архиви, архивирани предмети се чувају према редним бројевима из књиге архиве пет година, а по истеку овог рока предају се надлежном органу у складу са прописима о архивској грађи о чему се саставља записник.

Правилник није пропустио да обезбеди документацију у случају престанка рада јавног извршитеља. У том случају предмете и евиденцију привремено преузима његов заменик, а ако нема заменика други јавни извршитељ, који привремено преузима његове послове до именовања новог јавног извршитеља.

Из разлога што је јавно-извршитељска делатност од јавног интереса и заснива се на јавним овлашћењима, у документацији коју стварају Комора јавних извршитеља, јавни извршитељи и ортачка друштва јавних извршитеља има архивске грађе, односно документата који су од јавноправног, приватноправног, научног, историјског и другог значаја и зато подлежу под норме *Закона о културним добрима*. Из овог закључка следи да су наведени правни субјекти у обавези да донесу, поред осталог и Листу категорија регистратурског материјала са роковима чувања која ће, осим из основне делатности, обухватити списе и евиденције проистекле из њихових општих, правних, финансијско-књиговодствених, кадровских, организационих, имовинских и других послова.

Иако се скоро сва јавноизвршитељска документација ствара и чува у електронском облику, а део и на папиру, вођење списка, књига и уписника, њихово чување и архивирање умногоме се наслања на нормативе и праксу, која важи у судовима и у извесној мери (чување, архивирање и предаја)

не поклапа са правилима архивске струке. На пример: са списима и књигама (уписницима) различито се поступа када је у питању чување, односно држање, архивирање и предаја. Књиге се предају Комори јавних извршитеља, а списи „надлежном органу у складу са прописима о архивској грађи, што значи – архивској установи”. Архиви овде наилазе на проблем јер поступак одвајања списка од евиденција угрожава недељивост будућег архивског фонда. Примена *Закона о културним добрима* у овој области уредила би правилно и потпуно чување, архивирање, одбир архивске грађе, излучивање безвредног регистратурског материјала и предају архивске грађе надлежној установи. На овај начин били би испоштовани прописи, заштићена архивска грађа, а ствараоци би се растеретили огромних количина записа и списка (електронских и аналогних) који немају својство архивске грађе нити оперативност. Истовремено требало би размишљати о примени ИСО стандарда у управљању документима.

Иако су протекле само четири године од почетка јавноизвршитељске делатности код јавних извршитеља, Коморе јавних извршитеља и Министарства правде, већ је нарасла огромна количина папира и електронских записа. Зато је неопходно да се овим ствараоцима документације што пре посвети пуна пажња, како би се поступало исправно и ефикасно, према правилима архивистике. У овом послу најефикаснији пут био би сарадња са Комором јавних извршитеља.

Радомир РИСТИЋ,
Краљево

ФОРМА И САДРЖИНА СУМАРНОГ ИНВЕНТАРА У СВЕТЛУ ВАЖЕЋИХ ПРАВИЛНИКА И УПУТСТАВА

Питање форме и садржине сумарног инвентара проистекло је из постојеће праксе која је веома различита међу архивима, али и правне регулативе, која није усклађена када су у питању документација и евиденције, које се воде о архивској грађи. Рад на сређивању фонда или збирке одвија се кроз две етапе: 1) прикупљање података за историјску белешку, израда класификационог плана и методског упутства; 2) само сређивање, кроз избор начина сређивања, класификације и систематизација грађе.

упутства, односно радне инструкције за сређивање фонда. Елементи историјске белешке су: историјат творца фонда, унутрашња организација и структура творца фонда, регистратурско пословање и стање грађе. На почетку се ради прелиминарна историјска белешка, а коначна на крају сређивања фонда. Историјска белешка израђује се према Упутству о сређивању архивских фондова органа управе, радних, друштвено-политичких и других организација, које је донело Архивско веће Србије 1973. године

да класификациони план и методско упутство, као саставни делови прелиминарне историјске белешке, у коначној белешци буду изостављени. Упутство о сређивању фондова није мењано када су у питању делови историјске белешке, али ове предлоге треба озбиљно размотрити код иновирања постојећих упутстава. Практика 60-их и 70-их година прошлог века била је таква да су сређивани фондови, а да претходно нису рађене историјске белешке, већ су рађене белешке о фонду за потребе израде првих водича кроз архивску грађу. Доношењем Упутства о сређивању архивских фондова органа управе, радних друштвено политичких и других организација (1973), почела је израда прелиминарних и коначних историјских белешки, али оне нису биле саставни део сумарног инвентара. Историјска белешка се не дефинише нашим прописима и упутствима као евиденција, али када се говори о сумарном инвентару она се дефинише као информативно и научно средство.

Упутство о изради сумарног инвентара, које је донело Архивско веће Србије 1985. године (*Архивски преглед* бр. 1/2, Београд 1985, 183–187), дефинише сумарни инвентар као научно евиденцијско средство за материјално обезбеђење грађе и информативно средство за архивску грађу. У том Упутству се, као саставни делови сумарног инвентара дефинишу: насловна страна, садржај, списак скраћеница и инвентарне јединице. Насловна страна садржи назив архива, назив фонда или збирке, хронолошке границе делатности творца фонда, назив инвентара, хронолошке године грађе, име и презиме приређивача инвентара и место израде инвентара. Садржај даје називе делова инвентара са ознаком страница на којима почињу. Увод се састоји из историјске белешке, упутства за употребу инвентара, података о радницима, који су радили на сређивању и обради фонда или збирке. Списак скраћеница даје попис и разрешење скраћеница употребљених у инвентару. Инвентарна јединица је књига за сваку врсту књиге, а за списе кутија, фасцикла и сл.

ПРАВИЛНИК О РЕГИСТРИМА АРХИВСKE ГРАЂЕ¹

Члан 1.

Овим правилником прописују се подаци који се о архивској грађи уписују у регистар, начин на који се води регистар и централни регистар архивске грађе, документација о архивској грађи која се образује и чува уз регистар, начин на који се архивска грађа уписује у регистре, као и изглед, садржина и начин стављања ознака на архивску грађу да је под посебном заштитом.

Члан 2.

Регистар архивске грађе, у складу са законом, води архив који врши делатност заштите архивске грађе на територији на којој се чува архивска грађа која се уписује у регистар.

Архив Србије у Београду, у складу са законом, води централни регистар архивске грађе.

Члан 3.

Регистар архивске грађе (у даљем тексту: регистар) води се у облику књиге. Књига регистра образује се тако што се подаци о архивској грађи уписују у образац Р-1 величине 30х40 цм, а ови образци се, означени редним бројем од 1. до 250. повезују у књигу с тврдим корицама.

На насловној страни књиге регистра уноси се назив регистра, број књиге регистра, назив и седиште архива који води регистар.

Подаци о архивској грађи уписују се у регистар писаћом машином, а могу се и компјутерски обрађивати.

Архивска грађа уписује се у регистар по редним бројевима.

Ако се архивска грађа чува ван архива, у регистру се уписује место где се налази, име и адреса сопственика, односно правног лица које користи и управља архивском грађом, и правни основ по коме држи архивску грађу.

Директор архива својим потписом и печатом архива оверава образовање регистра.

Члан 4.

Ако се у регистар упишу погрешни подаци, овлашћено лице које води регистар препише их тако да остану јасни, а затим ће изнад линије уписати тачне податке и то оверити својим потписом и печатом архива.

¹ "Службени гласник Републике Србије", број 24/97.

Прво што се ради на сређивању фонда је проучавање историјата творца фонда и историје архивског фонда. Израда историјске белешке омогућава израду класификационог плана и методског

(*Архивски преглед*, бр. 1/2 Београд, 1973, 177–179).

У архивистичкој теорији и пракси, историјска белешка није суштински оспорована, изузев што су дати предлози

Елементи инвентарне јединице су: инвентарни број, назив инвентарне јединице, хронолошке границе, подаци о количини и садржини грађе и примедба. Не улазећи подробно у објашњење шта сваки од ових елемената представља, за наше разматрање важно је – да је у Упутству о сумарном инвентару прописано да се сумарни инвентар куца на формату А-4 у више примерака, а један примерак се оверава печатом архива и потписом овлашћеног лица, коричи, заводи у деловодни протокол и чува као имовинска карта Архива. Упутство о сумарном инвентару за наше разматрање је важно у

24/92), где се као основна евиденција о архивској грађи установљава регистар и централни регистар архивске грађе, а уз регистар архивске грађе образује следећа документација: општи инвентар, књига пријема архивске грађе, сумарни инвентар, инвентар микрофилмотеке и досије фонда – збирке. Овим правилником одређује се да се све ове евиденције воде на прописаном обрасцу, а сумарни инвентар на обрасцу О-3 величине 30х40 см. Тај образац садржи само назив архива, назив фонда – збирке, инвентарни број, хронолошке границе инвентарне јединице, назив инвентарне јединице,

ји која се образује и чува уз регистар, а истовремено није донето упутство како да се евиденција и документација о архивској грађи воде на новим обрасцима пошто прописани обрасци нису урађени, односно одштампани. Дакле, није се организовано прешло на новопрписани начин вођења евиденција о архивској грађи, иако је нови правилник на то обавезивао. У недостатку новог упутства, неки архиви су и даље наставили да сумарне инвентаре воде према Упутству из 1985. године, а поједини архиви су почели да воде сумарни инвентар по новом Правилнику о регистрима архивске гра-

Образац О-3 (30 x 40)	
Назив Архива: _____	Број листа: _____
Фонд - збирка)	
Инвентарни број: _____ Хронолошке границе инвентарне јединице: _____ Назив инвентарне јединице: _____ Подаци о: _____ - књизи: _____ - грађи: _____ Подаци о садржини: _____	
Грађа о познатим личностима, догађајима, организацији власти и установа; фотографије, планови и скице, печати са навођењем сигнатура:	

оном делу где се каже да се увод сумарног инвентара састоји и из историјске белешке. То значи да је историјска белешка саставни део сумарног инвентара. Пракса у архивима је различита: у неким се историјска белешка посебно израђује и не уноси се у сумарни инвентар (у архивима који су прешли на израду сумарног инвентара према Правилнику о регистрима архивске грађе и документацији која се образује и чува уз регистар), у другима у сумарни инвентар уноси се скраћена верзија, а у трећим улази у сумарни инвентар у интегралном тексту. Ако је сумарни инвентар евиденционо, научно и информативно средство, логично је да историјска белешка буде саставни део сумарног инвентара.

Међутим, за даље разматрање питања сумарног инвентара и историјске белешке значајно је напоменути Правилник о регистрима архивске грађе из 1997. године (*Службени гласник РС*, бр.

податке о књизи – грађи и податке о садржини. Значи у овом правилнику сумарни инвентар нема ни садржај ни увод (дакле ни историјску белешку). То доводи до колизије прописа (Правилника и Упутства) у неким деловима, али не у свим, посебно не у делу који се односи на опис инвентарне јединице као најважнијег дела сумарног инвентара. Форма и садржина сумарног инвентара – када су у питању елементи инвентарне јединице, као најважнијег елемента сумарног инвентара, скоро су потпуно идентични и према Упутству о изради сумарног инвентара и Правилнику о регистрима архивске грађе, тако да нас инвентар упознаје са структуром и садржином архивске грађе унутар једног фонда или збирке, што је његова основна функција.

Проблем око вођења форме и садржине сумарног инвентара настао је оног тренутка када је донет Правилник о регистрима архивске грађе и документаци-

је и делу који се односи на садржину али не и форму, јер се води на формату А4 а не на обрасцу О-3 величине 30х40см. За резултат имамо веома различиту праксу у вођењу сумарног инвентара у архивима у Србији.

Питање форме и садржине сумарног инвентара у наредном периоду треба размотрити у склопу преиспитивања постојећих упутстава о сређивању архивске грађе и правилника о евиденцијама и документацији која се о њој води. Док се не успостави нови систем евиденција у архивима, према важећем Правилнику о регистрима архивске грађе и документацији, која се образује и чува уз регистар, сумарни инвентар треба водити према важећем Упутству о изради сумарног инвентара из 1985. године, у коме ће и историјска белешка бити саставни део и водити се на формату А4, са свим елементима које упутство прописује

Божко РАКИЋ, виши архивист
Историјски архив Краљево

ХИГИЈЕНСКИ УСЛОВИ У АРХИВИМА КАО ДЕО ПРЕВЕНТИВНЕ ЗАШТИТЕ

Изрека „Боље спречити него лечити” не важи само за људе, већ и за архивску грађу. Превентива је одувек била много јефтинија, једноставнија и делотворнија од било какве куративе, односно лечења. Рестаурација је била и биће дуготрајан и скуп процес који ће оштећени документ учинити употребљивим и спречити његово даље пропадање, али никада неће моћи у потпуности да га врати у првобитно стање. Поред тога, оштећења су некада таква да се не могу поправити никаквом интервенцијом, или доводе до губитка дела, чак и целог документа, што је ненадокнадиво.

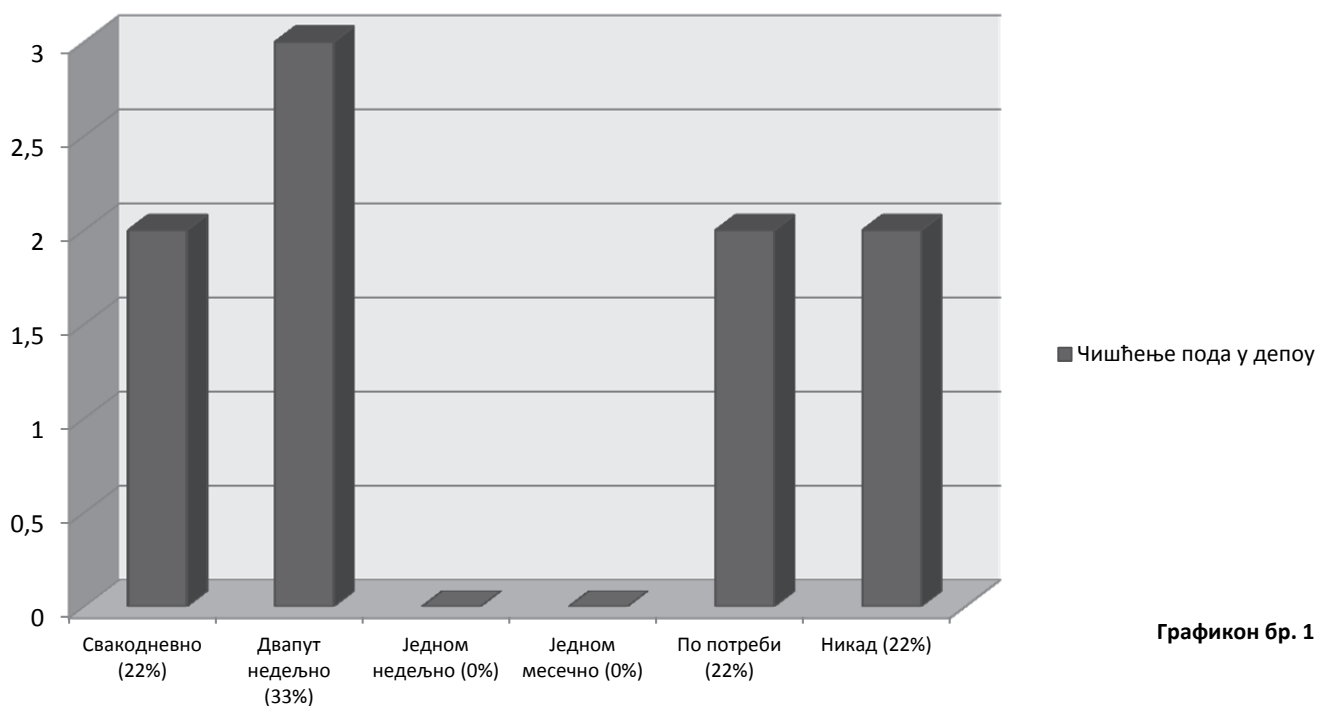
Превентивна заштита у архивима у Србији није на завидном нивоу. Разлог томе је свакако финансијска немогућност да се обезбеде адекватни услови чувања, али и несхватање суштине спровођења превентивних мера код запослених у архивима. Један од проблема, који је у мањој или већој мери присутан у свим архивима, представљају неодговарајући хигијенски услови. Прашина, паучина и

друге нечистоће често су присутне на полицама, кутијама и на поду архивских депоа. Доспевају у грађу сваки пут када се кутија отвори. Поред тога, неупакована или неадекватно упакована грађа константно су изложене штетном дејству прашине и нечистоћа. Грађа се може оштетити на више начина. Прво, најситније честице, нарочито оне чврсте и оштре, продиру у структуру папира и слабе његову механичку отпорност скраћивањем целулозних влакана. Затим, прашина и нечистоће оштећују површину листа која постаје тамна и хрпава, што смањује читљивост и ствара основу за нова оштећења. Многе честице прашине у контакту са водом (која је саставни део папира) граде киселине, које затим нарушавају структуру папира. Поред набројаног, прашина и нечистоће привлаче влагу, микроорганизме и инсекте који затим свако на свој начин доводе до нових оштећења папира. Познато је да прашина има штетно дејство и на људско здравље. Она може бити ири-

тант или алерген, а како у себи садржи и микроорганизме, потенцијални је узрочник бактериолошких и миколошких инфекција. Штетном дејству прашине најчешће су изложени дисајни органи, кожа и очи.

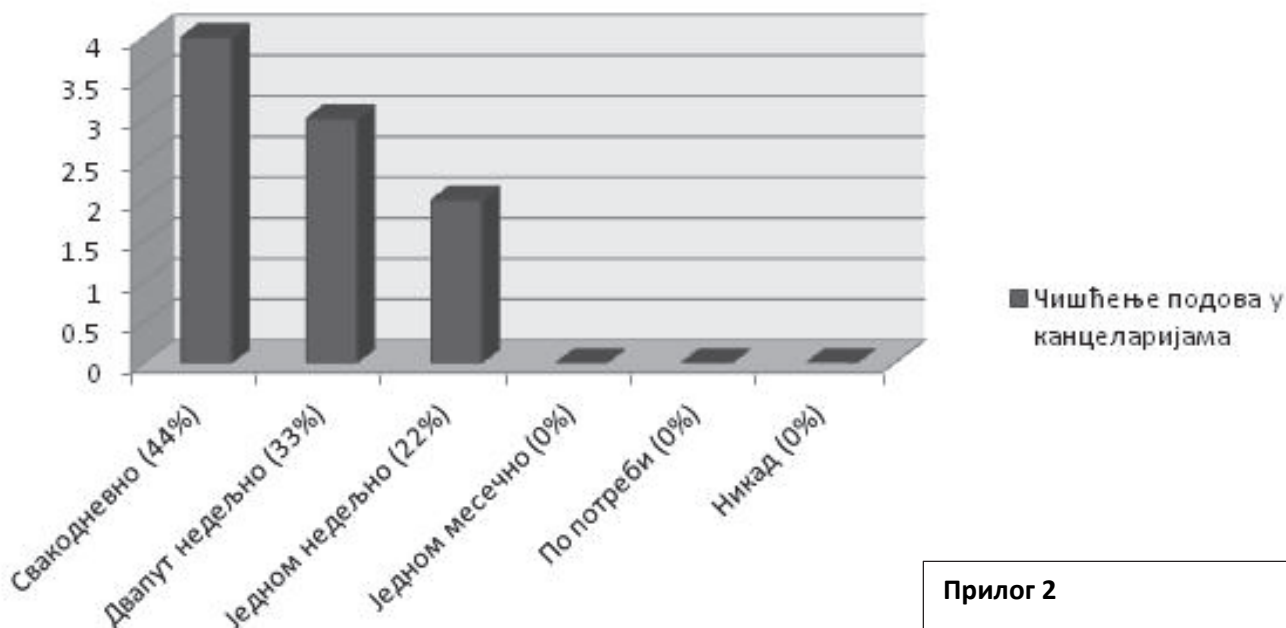
Током 2015. године архивима у Србији послати су упитници чија су се питања односила на проблем хигијенских услова у архивима. Резултати добијени обрадом података коришћени су за израду хабилитационог рада. Један од упитника односио се на спровођење хигијенских мера у просторијама архива.¹ Од укупно 31 архива из архивске мреже којима је упитник био прослеђен, одговорило је њих 9, односно 29%. Највећи број питања односио се на учесталост и начин чишћења депоа и радних просторија. Избором једног од понуђених одговора требало је да се одговори да ли се током чишћења користи усисивач, метла и/или влажна крпа, вода (са дезинфекционим средством или без њега) и колико често. Остала питања односила су се на

Чишћење пода у депоу

Графикон бр. 1

Чишћење подова у канцеларијама

Прилог 2

коришћење заштитне опреме током рада, на учесталост обављања превентивне дезинфекције, на начин одржавања хигијене руке, место конзумирања хране и пића, присуство тепиха у просторијама² и друго.

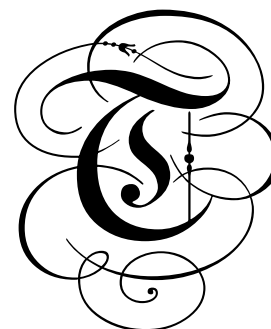
Обрада података показала је да се чишћење, зависно од архива, обавља у различитим временским интервалима: свакодневно, двапут недељно, једном недељно или једном месечно. Свакодневно чишћење депоа обавља се у 22% архива, а свакодневно чишћење канцеларија у 44% (Графикон бр. 1 и бр. 2). Чишћење се обавља помоћу метле, усисивача и/или влажне крпе, са дезинфекционим средством или без њега и редовније је у канцеларијама него у депоу. Чишћење прозора, врата, радијатора, опреме, намештаја и осталих предмета веома ретко се спроводи, или се уопште не спроводи. Заштитна опрема (радна одећа, заштитне рукавице и маске за једнократну употребу) сходно очекивањима, чешће се користи у депоу (у 67% архива), него у канцеларијама (у 44% архива).

Превентивна дезинфекција архива обавља се једном годишње (у 33% архива) или по потреби (у 56% архива), односно тек када присуство микроорганизама постане видљиво. Ниједан архив не врши превентивну дезинфекцију двапут годишње како је препоручено. У одржавању хигијене руку предност се даје течном (у 100% архива) у односу на обични сапун (у 33% архива), а употреба папирних убруса и памучних пешкира је подједнака (по 44%). Употреба дезинфекционог средства за руке је веома ретка (22%). Храна и пиће конзумирају се у радним (56%) или друштвеним просторијама (33%), зависно од просторних и техничких могућности архива. Теписи (56%) су присутни у већини архива.

На основу резултата генерално се може закључити да у архивима постоји свест о потреби за бољим хигијенским условима, али и да се њихов значај и утицај на грађу и људско здравље не разуме и не схвата у потпуности. Велики проблем представљају и ограничена финансијска средства архива, затим непостојање свеобухватне законске регулативе у овој области, као и мањак особља на одржавању хигијене. У таквој ситуацији

архиви користе средства са којима располажу и дају примат хигијени радних просторија у односу на депо, и свом здрављу у односу на заштиту грађе, што је очекивано и разумљиво.

Снежана ПЕТРОВ, виши конзерватор
Архив Србије

² Теписи представљају депое прашине и микроорганизама.

ПРОБЛЕМАТИКА ВРЕДНОВАЊА ЈАВНЕ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ МЕДИЦИНСКЕ ПРОВЕНИЈЕНЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Нови *Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства*,³ чија је примена одложена до 1. 1. 2017. године, створио је додатне проблеме ствараоцима и надлежним архивским установама, на словима валоризације архивске грађе у настајању и планске примопредаје фондова здравствених установа.

Иако је више него очигледно да је законодавац новим законодавним решењима желео да унапреди систем рада здравствених установа и здравствени систем у целини, да класично канцеларијско и архивско пословање здравствених установа у Србији замени електронским канцеларијским и архивским пословањем, имплементира законодавна решења Европске уније у национално законодавство и, на јединствен начин, уреди област здравствене документације и евиденција у здравству, спорне одредбе чл. 41 наведеног *Закона* могле би дугорочно да успоре процес валоризације архивске грађе у настајању и планску примопредају фондова здравствених установа, надлежним архивима.

Чланом 41 *Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства* предвиђени су знатно дужи рокови чувања основне медицинске документације,⁴ која настаје у раду здравствених установа у Србији у односу на постојеће рокове чувања,

које су споразумно (израдом појединачних Листа категорија) утврдили тимови здравствених радника код стваралаца и овлашћени архивисти, на словима заштите архивске грађе ван архива.

Према чл. 41. ст. 2. *Закона*, здравствена установа, приватна пракса и друго правно лице дужни су да чувају здравствену документацију и евиденције у роковима утврђеним овим законом, као и прописима, којима се уређује архивска грађа.

Како се приликом доношења подзаконских аката о канцеларијском и архивском пословању бројних стваралаца поштује начело да појединачни правни акт мора бити у сагласности са општим правним актом одн. законом у одређеној области (тзв. *Lex specialis*) очигледно је да ће имплементација чл. 41. *Закона* у правилнике бројних здравствених установа у Србији успорити процес редукције безвредног регистратурског материјала код стваралаца. Последице овакве позитивно-правне регулативе дугорочно ће довести до затрпаности здравствених установа у Србији огромним количинама непотребних докумената, који се не могу излучити код стваралаца, нити се пак могу предати на трајно чување архивима, због недостатка њихових смештајних капацитета. Поводом израде *Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства* Министарство здравља је спровело Програм јавне расправе о тексту Нацрта закона, у којој су учествовали бројни заинтересовани субјекти, ради доношења предлога за његову измену или допуну,⁵ али не и архивска служба Србије.

⁵ Према Извештају о спроведеној јавној расправи о нацрту *Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства*, који је сачинило Министарство здравља РС, нацрт закона сачинила је Радна група коју су чинили представници Министарства

Анализирајући јавно-здравствени и судско-медицински значај службене документације стваралаца здравствене провенијенције и право стваралаца да одлучују о употребној вредности и доступности њихове архивске грађе за коришћење, сматрам да нису сви здравствени картони, историје болести и стоматолошки картони једнако вредни за историју медицине, те се морају чувати код стваралоца 90 година након отварања или 10 година, после смрти пацијента.

У недостатку јединствених критеријума валоризације архивске грађе медицинске провенијенције, неопходно је на основу правилне категоризације стваралаца, методом елиминације извршити одабир раритетне медицинске документације за трајно чување у архивима. У супротном, тешко ће се реализовати одредбе чл. 41 наведеног закона, које налажу да су здравствене установе, приватна пракса и друго правно лице у обавези да по престанку обављања здравствене делатности, одн. брисања из регистра надлежног органа, предају на чување здравствену документацију и евиденције надлежном архиву, у складу са законом којим се уређује архивска грађа.

До коначног решења изложеног проблема валоризације службене документације медицинског карактера и њене примопредаје архивима, не треба журити са преузимањем ове архивске грађе, која је специфична јер садржи личне податке пацијената и податке о њиховом здравственом третману. Како

здравља, Министарства одбране, Министарства правде, Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, Института за јавно здравље Србије, Републичког фонда за здравствено осигурање, Српског лекарског друштва, Агенције за акредитацију здравствених установа Србије, Републичког завода за статистику, комора здравствених радника, Дома здравља „Вождовац“, Дома здравља „Стари Град“, Приватне лекарске праксе, Коморе здравствених установа Србије и Удружења приватних апотекара „Спас“.

³ „Службени гласник Републике Србије” бр. 123/2014.

⁴ Здравствени картон и историја болничког лечења и збрињавања чува се 10 година након смрти пацијента или 90 година након отварања, одн. 40 година по престанку изложености азбесту, канцерогеним или мутагеним материјама, биолошким агенсима и хемијским средствима; матична књига чува се трајно; остала основна медицинска документација чува се 15 година након последњег уписа података; стоматолошки картон чува се трајно; регистри се чувају трајно; текућа и дневна евиденција чува се годину дана; збирни и индивидуални извештаји чувају се две године, подаци који се воде у електронском облику чувају се трајно.

су ови подаци поверљиве, односно тајне природе и спадају у податке о личности, приликом издавања података из преузете архивске грађе надлежни архиви морају се придржавати упутстава повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, како би избегли потенцијалну

прекршајну одговорност за неовлашћено откривање тајних података.

Полазећи од чињенице да је правни основ за доношење новог закона у здравству садржан у чл. 97, став. 1, тачка 10, Устава РС, који предвиђа да Република Србија, између осталог, уређује и обезбеђује систем у области здравствене заштите, неопходно је да

ресорно Министарства здравља у сарадњи са Архивом Србије установи оријентационе рокове чувања медицинске документације, у циљу њене правилне валоризације код стваралаца и ревалоризације у архиву.

Марија ТОДОРОВИЋ
архивски саветник

АУТЕНТИЧНО ТУМАЧЕЊЕ ОДРЕДБИ ЗАКОНА О УПРАВНОМ ПОСТУПКУ

Нови *Закон о управном поступку* („Службени гласник РС”, бр. 18/16) до-нео је неке недоумице у тумачењу и практичној примени појединих чланова, нарочито члана 9. и 103. који дефинишу размену података из службених евиденција, које воде државни органи, по захтеву странака.

Приликом састанка одржаног у Фонду за пензијско и инвалидско осигурање Филијала Ужице, а на коме су присуствовали директори ужичких државних органа и појединих установа, Фонда је заузео став да архиви, по овом *Закону*, морају бесплатно достављати податке који се од њих траже, а тичу се и самог садржаја докумената из архивске грађе. Ужички архив је још на том састанку заузео супротно становиште, односно да се мора разликовати појам службене евиденције од појма документа. Потом је Архив сазвао Подружницу АДС и састанак је одржан у Ужицу 14. јула 2016. године. Тада је јасно разграничено да подаци из архивске грађе, односно докумената, нису службене евиденције.

Проблем је настао у захтевима који су и даље пристизали из Фонда за пензијско и инвалидско осигурање, а тичу се захтева странака за подацима из архивске грађе коју чувају архиви, конкретно за подацима из картона личних доходака. Сви захтеви били су насловљени са „Захтев за прибављање података из службених евиденција”. Филијали Ужице и другим испоставама достављен је допис са упутством да се службени захтеви уреде у том смислу да се прецизира тражење података из архивске грађе, а не службених евиденција, јер Архив у својим евиденцијама нема податке који су садржани у самој архивској грађи. У комуникацији са другим архивима, утврђен је исти проблем. Разјашњење је неопходно због саме комуникације и са другим органима који су потенцијалне странке.

По важећим Правилницима о услугама и ценовницима тих услуга, архиви врше наплату услуга које обављају. Да би се утврдили у свом праву, ужички Архив је од законодавца тражио аутентично ту-

мачење одредби новог *Закона о управном поступку*. Практичну потребу за тим утврдио је и Управни одбор Архива. Одговор је пристигао у Архив и како је садржина тог дописа релевантна за обављање делатности свих архива, то га овде објављујемо у целисти.

Као што ћемо видети и сам законодавац прави разлику између података садржаних у службеним евиденцијама и регистрима, од оних садржаних у документима. Закон о културним добрима („Службени гласник РС”, бр.71/94) и Правилник о начину већења евиденција регистратурског материјала који ужива претходну заштиту („Службени гласник РС”, бр.28/96) и релевантна Упутства архивског већа одређују које евиденције и регистре воде архиви као установе заштите.

Архив је у фази припреме електронског облика свих евиденција које води и оне ће бити окачене на сајт Архива.

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И
ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
Број:011-00-00368/2016-07
Датум: 14.11.2016.године
Београд

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ УЖИЦЕ

УЖИЦЕ
Ул. Жичка бр.17

Поводом вашег захтева број: 04-1430 од 20.10.2016. године, којим тражите мишљење о примени одредаба Закона о општем управном поступку („Службени

гласник РС”, бр. 18/16), којима је регулисана размена података по службеној дужности о чињеницама о којима се води службена евиденција, са становишта

делокруга Министарства државне управе и локалне самоуправе обавештавамо вас о следећем.

Одредбом члана 9.ст.3. и 4. **Закона о општем управном поступку** („Службени гласник РС”, бр. 18/16) прописано је да је орган дужан да по службеној дужности, у складу са законом, врши увид у податке о чињеницама неопходним за одлучивање о којима се води службена евиденција, да их прибавља и обрађује, а да од странке може захтевати само оне податке који су неопходни за њену идентификацију и документе који потврђују чињенице о којима се не води службена евиденција.

Одредбом члана 103.истог закона прописано је: да је орган дужан да по службеној дужности, у складу са законом, врши увид, прибавља и обрађује податке о чињеницама о којима се води службена евиденција, а који су неопходни за одлучивање, сагласно члану 9.став 3.овог закона (став 1); да уколико службену евиденцију води други орган, орган који води поступак дужан је да хитно затражи податке, а замољени орган да их бесплатно уступи у року од 15 дана, ако није друкчије прописано, а уколико се тражени подаци могу добити електронским путем, замољени орган их доставља у најкраћем року (став 2); да у поступку који се покреће по захтеву странке орган може да врши увид, прибавља или обрађује личне податке о чињеницама о којима се води службена евиденција када је то неопходно за одлучивање, осим ако странка изричито изјави да ће те податке прибавити сама, а ако странка у року не поднесе личне податке неопходне за одлучивање органа, захтев за покретање поступка ће се сматрати неуредним, сагласно одредби члана 59.став (2) истог закона (став (3) члана 103).

Према одредби члана 75а ст.1.из **Закона о државној управи** („Службени гласник РС”, бр.79/05, 101/07, 95/10 и 99/14), орган државне управе, у поступку о решавања о правима, обавезама и правним интересима физичког или правног лица, односно друге странке, по слу-

жбеној дужности, у складу са законом, врши увид, прибавља и обрађује податке из евиденција, односно регистра које у складу са посебним прописима воде други органи државне управе, односно други државни органи, органи територијалне аутономије, јединица локалне самоуправе и имаоци јавних овлашћења, а орган државне управе може вршити увид, прибављати и обрађивати само оне податке који су законом или правном интересу странке.

Из наведених одредаба произилази да су органи у обавези или да по службеној дужности, када је то неопходно за одлучивање, у складу са законом и у законским роковима, бесплатно размењују, уступају, врше увид, обрађују и прибављају податке о чињеницама садржаним у службеним евиденцијама. Како су службене евиденције у установљеним законом, односно другим прописом, ради организованог регистровања податка или чињеница за одређене намене односно потребе одређених корисника, потребно је да сваки орган у својој области утврди које ће податке сагласно одредбама посебних прописа регистрованих у службеним евиденцијама, како би органи могли да ефикасно, по службеној дужности, у складу са законом, врши увид, прибављају и обрађују податке који су у њима садржани. Наиме, интенција законодавца приликом формулисања одредаба *Закона о општем управном поступку* била је да се од грађана не прибављају подаци које органи већ поседују у својим службеним евиденцијама, сагласно начелу делотворности и економичности поступка, већ да се успостави сарадња органа управе у пуном обиму по овим питањима.

С обзиром на наведено, уколико су органи за решавање о правима, обавезама или правним интересима физичког или правног лица потребни подаци који су садржани у регистрима или службеним евиденцијама установљеним и уређеним посебним прописима, то ће орган

ове податке по службеној дужности бесплатно прибављати од органа надлежног за њихово вођење. **Истичемо да је потребно направити разлику између података о чињеницама из службених евиденција и докумената који садрже ове податке, јер цитиране одредбе Закона регулишу размену података (не докумената) који су садржани у службеним евиденцијама органа, које се воде у складу са посебним прописима.**

С тим у вези, уколико је потребно прибављање одређених података о чињеницама из евиденција о архивској грађи, надлежни орган ће и у том случају исте прибавити увидом у службену евиденцију. Са друге стране, ако се подаци из службених евиденција не могу прибавити увидом, орган који руководи евиденцијом (замољени орган) ће их бесплатно уступити, односно омогућиће овлашћеном службеном лицу коме су подаци потребни приступ службеној евиденцији, на његов писани захтев.

Сагласно одредби члана 103.став 3. *Закона о општем управном поступку*, уколико се ради о поступку покренутом по захтеву странке, странка има право да сама прибави личне податке о чињеницама о којима се води службена евиденција. Имајући у виду да је као услов да странка сама прибавља податке предвиђена и њена изричита изјава и с обзиром да се ради о изузетку од правила, потребно је да оваква изјава странке буде у писаној форми. Такође, странка може изјавити да ће прибавити само поједине (не све) личне податке, у ком случају ће и даље постојати обавеза органа да прикупи податке који недостају, а које нису обухваћени изричитом изјавом странке.

У циљу ефикасне примене наведених одредаба, препорука је да сваки орган у свом делокругу унапреди методологију и начине размене података из службених евиденција, имајући у виду све специфичности посебних управних процедура.

М. П.

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР
Жељко Ожеговић

Жељко МАРКОВИЋ,
директор Историјског архива Ужице

ШИФАРНИК И КАТАЛОГ РАДНИХ МЕСТА

Законом о буџетском систему („Службени гласник РС”, бр. 54/09, 73/10, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013, 108/2013, 142/2014, 68/2015, 103/2015) прописано је да су корисници јавних средстава дужни да Министарству финансија – Управи за трезор доставе кадровске и финансијске податке, који се на прописаним обрасцима уносе у Регистар запослених, постављених и ангажованих лица у јавном сектору. Уредбом о изгледу, садржају и начину попуњавања образаца, као и о начину достављања и обраде података који се уносе у Регистар запослених („Службени гласник РС”, бр. 76/13), утврђени су обавезни подаци, начин њиховог достављања и обавеза да се подаци доставе најкасније до 13. септембра 2013. године.

Законом о регистру запослених, избраних, именованих, постављених и ангажованих лица код корисника јавних средстава („Службени гласник РС”, бр. 68/2015 и 79/2015) који је ступио на снагу 12. августа 2015. године утврђена је обавеза да корисници јавних средстава достављају органу, надлежном за вођење Регистра, податке (на прописаним обрасцима, у електронском облику) до десетог у месецу за претходни месец. С обзиром на то да се од 1. марта 2016. године примењује Уредба о шифарнику радних места („Службени гласник РС”, бр. 12/16) у прописаним образцима, односно EXCEL табелу са подацима (чије је достављање започето 2013. године), од марта се уносе нове шифре радних места.

Шифарник садржи радна места разврстана у групе (групе су означене словним ознакама нпр. К – Култура; З – Здравство итд.), а групе садрже подгрупе (у оквиру групе К подгрупе су: К 01 – Руководећа радна места у култури; К 02 – Архивска делатност; К 03 – Музејска делатност; К 04 – Делатност заштите непокретног културног наслеђа; К 05 – Библиотечко-информациона делатност; К 06 – Сценско стваралаштво, продукција и интерпретација; К 07 – Руководећа радна места у информисању и К 08 – Радна места у информисању).

Израда Каталога радних места и звања у јавном сектору започета је 2015. године и до сада је на интернет страни Министарства за државну управу и локалну самоуправу

(<http://www.mduls.gov.rs/katalozi-radnih-mesta.php>) објављена најпре радна верзија, а затим и први и други Нацрт каталога по областима, уз позив да сви заинтересовани Министарству доставе сугестије, односно примедбе и предлоге за измене и допуне радне верзије, односно Нацрта каталога.

У изради Нацрта каталога учествовали су представници Министарства државне управе и локалне самоуправе, ресорних министарстава, организација и установа које ће га примењивати, као и стручни сарадници Светске банке. Каталог је акт који ће у коначној верзији обухватити сва радна места која се налазе у Шифарнику и који ће, осим назива радних места, садржати и потребна звања, услове у погледу захтеваног искуства, додатних знања и типичне описе радних места. На основу Каталога биће извршено вредновање радних места и њихово „смештање” у платне групе и разреде. То значи да лице које ради на радном месту: *правник* (Г 010300) без обзира да ли ради у архиву, библиотеци, музеју, школи или болници треба да има исти коефицијент за обрачун плате, јер ради исте или сличне послове за које су потребни исти услови. Код генеричких радних места (као у наведеном примеру) није тешко направити ову врсту поређења. Оно што ће реформатори система плата морати да ураде је и да свим другим (стручним, односно негенеричким) радним местима пронађу одговарајуће место у платним разрецима и групама, односно да направе поређење између свих радних места у свим областима за која се траже исти услови у погледу стручне спреме. Каталог, између осталог, треба да послужи тој сврси. Логично је очекивати да ће *архивист* бити исто вреднован као *кустос* или *дипломирани библиотекар*, али још не знамо где ће радници у култури бити „смештени” у односу на наставнике, лекаре и друга места из других области за која се траже исти услови у погледу стручне спреме. Представници установа културе на радним састанцима више пута су упутили усмени захтев представницима Министарства за државну управу да се приликом вредновања радних места обавезно консултују установе културе. Могу се очекивати додатне измене Нацрта каталога, које ће се односити на уједначава-

ње терминологије у погледу формулисања услова за захтевану стручну спрему, односно ниво потребног образовања.

Очекује се да ће коначна верзија Каталога бити урађена и усвојена до краја 2016. године и онда ће послодавци бити у обавези да своје акте о систематизацији послова ураде у складу са Каталогом. Називе радних места треба да преузму из Каталога с тим што ће њима моћи да додају и други назив, у циљу прецизнијег одређивања послова конкретног радног места. На пример, радно место *архивист* (у Шифарнику: К020301, у Нацрту каталога: К0203) у акту о организацији и систематизацији послова може да има назив: архивист на сређивању и обради архивске грађе, архивист у Центру за информације, архивист на микрофилмовању и др (у зависности од конкретних послова на којима ради). Исти принцип примењује се и на генеричка радна места. За радна места архивиста који раде у спољним службама, на матичним пословима или у депоима постоје посебне шифре. Када се у акту о систематизацији послова ради опис конкретног радног места, из Каталога се може узети само једна алинеја из описа, а све остало се пише у складу са потребом конкретног посла. Тако на пример, опис послова радног места *виши архивист на пословима заштите архивске грађе и регистратурског материјала ван архива – руководиоца Службе за заштиту грађе ван архива* у акту о систематизацији могао би да буде: организација рад Службе, израђује план рада, врши контролу над спровођењем плана рада и подноси извештаје о раду Службе; врши стручни надзор код стваралаца архивске грађе (у вези са њеним смештајем, сређивањем и излучивањем безвредног регистратурског материјала); проучава и прати развој канцеларијског и архивског пословања; прати стање грађе на терену и налаже потребне мере у циљу заштите и припреме грађе за преузимање; проучава и прати наставак и развој заштите грађе која настаје коришћењем савремених технологија; даје потребне информације о стању грађе на терену; одговоран је за вођење евиденција и прикупљање података; ради на изради листа категорија регистратурског материјала са роковима чувања и организује преузимање архивске грађе; пружа стручну помоћ ствараоцима архивске грађе и регистратурског материјала (учешће у изради листа категорија и правилника који уређују ову делатност).

Архиви ће у својим систематизацијама одређивати потребну врсту образова-

ња, односно захтевано научно, стручно или уметничко поље, прецизирати додатне услове (нпр. знање једног страног језика), а за одређено радно место могу се утврдити и додатни услови и поред оних предвиђених у Каталогу. Осим тога, неки услови из Каталога не морају бити у систематизацији ако нису потребни. На пример, Каталог као услов за радно место *курира* (Г060200) предвиђа положен возачки испит Б категорије. Уколико у архиву курир обавља пријем и доставу поште без коришћења возила, не

треба предвиђати овај услов у акту о систематизацији. Уколико запослени обавља послове који се у Каталогу налазе у оквиру описа два или више различитих места, он треба да буде распоређен на радно место чије послове претежно обавља. При том се у опису посла (у систематизацији) додају и сви други послови које ради, што треба да буде видљиво и кроз назив радног места (на пример: курир-возач или курир-дактилограф и сл.).

С обзиром на то да сам као представник Архива Србије активно учествовала у изради Каталога, позивам све колеге из свих архива да ми се обрате за сваку врсту стручне помоћи у примени Шифарника и Каталога радних места.

Марија МИЛОШЕВИЋ
Архив Србије

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ У КОЛЕКЦИЈИ РЕТКИХ НОВИНА БИБЛИОТЕКЕ АРХИВА СРБИЈЕ

Први светски рат на овим просторима донео је велике турбуленције, патњу и разарање у сваком смислу. Када је реч о стваралачкој продукцији, писаним и штампаним траговима, насталим у ратним годинама, увек смо били свесни да је из тог периода остало веома мало сачуваног материјала. Архив Србије, односно тадашња Државна архива и његова Библиотека доживели су велику трагедију са архивском грађом, где је међу несталим документима било и 525 књига. Неколицина књига, која је била расута по околним земљама за време окупације, враћена је са другим стварима и деловима намештаја. Библиотека Архива Србије успела је, уз велики напор, да набави и сачува до данашњих дана одређену количину новина, издатих у периоду између 1914–1918. године, која је ушла у колекцију ретких серијских публикација.

Иако су први уписи у библиотечки инвентар извршени још 1900. године, у време оснивања саме институције, прибављање и попуњавање фонда било је веома ретко. Уз минимални број службеника, о Библиотеци су се бринули углавном секретари који, бавећи се административним дужностима, нису успели да схвате њен значај.

Истраживање кроз књиге инвентара довело је до сазнања, да су и домаћи и страни наслови новина објављени у периоду 1914–1918. године, углавном у Библиотеку Архива Србије долазили током 50-тих година прошлог века и то првенствено из архивских фондова. Након поступка сређивања и ревизије фондова, штампани материјал се предавао Библиотеци на трајно чување, са белешком да

се у фонду на одређеном месту налазио примерак новина. За незнатни број наслова нема забележено како су ушли у Библиотеку, док је одређена количина штампе откупљена од приватних лица. Тако се у инвентарима појављују следећа имена од којих је откупљен по неки број новина: Вера Радосављевић, Јелена Борисављевић и Драгутин Ђоковић, сви из Београда.⁶

Библиографија новина објављених у периоду 1914–1918. сложена је азбучним (за домаћу колекцију) и абecedним редом (за страну колекцију). Опис је урађен углавном *de visu*,⁷ а када је то није било могуће, приступило се комбиновању података из више извора. Такође, представљене су године сачуваних наслова, са напоменом да је ретко који комплетан. Међутим, и фрагментарно сачувани наслови, за историографију Србије и истраживаче у Архиву Србије, веома су значајни, из разлога што су доносили вести о Србији и српској војсци, ратним дејствима, извештајима Црвеног крста, итд.

Све новине овог периода чувају се у депоу за серијске публикације у централној згради Архива Србије. О њима, поред једног библиотекара и једног књижничара, бригу води и конзерваторска служба, која контролише услове чувања. Већина наслова је укоричена, док се неки појединачни листови чувају у тврдим картонским фасциклама. Мере заштите,

као што је дигитализација, још нису спроведене, али је тај обиман посао у плану, како се корисницима примерци ретке штампе не би издавали у оригиналном облику.

БИБЛИОГРАФИЈА НОВИНА ОБЈАВЉЕНИХ У ПЕРИОДУ 1914–1918. ИЗ ФОНДА БИБЛИОТЕКЕ АРХИВА СРБИЈЕ

1. **Beogradske novine – 1916–1918.**
Izlazi dnevno u jutro. Ponedjeljkom poslije podne. Odgovoran za uredništvo: Juraj grof Oršić-Slavetički. Naklada: Beogradsko novinarsko društvo. Beograd.
2. **Велика Србија – La Grande Serbie,** Солун – 1916–1918.
Лист излази сваки дан по подне. Директор А. Јовановић. Одговорни уредник М. Тавуларић. Штампарија Аквароне. Солун.
3. **Додатак „Српских новина”,** Београд – 1916–1918.
Издаје Државна штампарија Краљевине Србије.
4. **Забавник – Додатак „Српских новина”,** Крф – 1917, 1918.
Издаје једном месечно. Доноси књижевне прилоге и хронике. Има културну мисију Владе у избеглиштву. Издаје Државна штампарија Краљевине Србије. Крф.
5. **Jutarnji list, Zagreb – 1914–1916.**

⁶ Од ових лица се у више наврата откупљивала штампа током 50-их година прошлог века.

⁷ Преузети подаци непосредно, по увиду у новине.

- Izlazi svaki dan osim ponedjeljka u 7 sati u jutro. Vlasnik, izdava-telj i štampar: Ign. Gramitz. Odgovorni urednik: Domitrović. Za-greb.
6. **Краљевско српски Пресбиро**, Ниш – 1915.
Ванредно издање. Штампано у Државној штампарији Краљевине Србије. Ниш.
 7. **Напред – En Avant**, Бизерта – 1916–1918.
Извештаји Команде резервних трупа и Подофицерске школе. Уређује одбор. Писма и рукописе упућивати непосредно капетану I класе др Веселину Чајкановићу. Бизерта.
 8. **Narodne novine**, Zagreb – 1914–1916.
Izlaze svaki dan osim nedelje i praznika na čitavom tabaku. Odgovorni urednik Ivan Hörer. Ti-skom vlastite tiskare. Zagreb.
 9. **Obzor**, Zagreb – 1917.
Jutarnji list, izlazi svaki dan u 7 sati ujutro osim ponedjeljka i dan za blagdana. Popodnevni list sva-ki dan osim nedelje. Vlasništvo Dioničarske tiskare. Odgovorni urednik Vladimir Lunaček. Za-greb.
 10. **Одјек**, Београд – 1915.
Орган Радикалне демократије. Излази сваки дан у 2 часа по-подне. Власник Љубомир Живковић, адвокат. Главни уредник Јаша М. Продановић. Одговорни уредник: Ник. Јевр. Дамњановић. Штампарија Свет. Ни-колића. Београд.
 11. **Политика**, Београд – 1914, 1915.
Излази сваког дана. Власник и уредник Владислав Рибникар. Одговорни уредник Д. Рибни-кар. Штампарија „Политике” Владислава Рибникара. Бео-град.
 12. **Преглед европске штампе**, Бео-град – 1914, 1915.
Краљевско Српски Пресбиро. Штамп се као рукопис. Штампано у Државној штампарији Краљевине Србије. Београд.
 13. **Пресбиро**, Београд – 1914, 1915.
Министарство иностраних де-ла. Билтен. Излази свакодневно (бесплатно). Београд.
 14. **Радничке новине**, Београд – 1915.
Орган Српске социјалдемо-кратске партије и радничког са-веза. Излази уторником, че-твртком и суботом. Власник за Српску социјалдемократску партију Милош Тимотић. Од-говорни уредник Сима Ребрић. Београд.
 15. **Ратни дневник**, Крагујевац – 1914–1918.
Орган Врховне команде. Уре-ђује Ратни Пресбиро. Одговорни уредник Влад. М. Анђелко-вић. Штампарија Оперативног одељења Врховне команде. Крагујевац.
 16. **Самоправа**, Београд – 1915.
Орган Радикалне странке, изла-зи сваки дан сем недеље и зва-ничних празника. Власник: Пе-тар Р. Марић. Одговорни уред-ника Сава Стевановић. Бео-град.
 17. **Словенски јуз**, Одеса – 1916.
Орган Југословена у Русији. Излази сваке недеље. Одеса.
 18. **Службени војни лист**, Београд – 1914–1918.
Орган и издање Војног мини-старства. Излази редовно сваке седмице по једаред а по потре-би и више пута. Краљевско-Српска Државна штампарија. Београд.
 19. **Србобран – Srbobran**, Њујорк – 1917, 1918.
Српски народни лист и орган Савеза сједињених Срба Слога. „Србобран“ излази четвртком на 443 W. Њујорк.
 20. **Српске новине**, Београд, Ниш, Крф – 1914–1918.
Издаје Државна штампарија Краљевине Србије.
 21. **Српски гласник**, Солун – 1916–1918.
Излази сваког дана у Солуну изјутра. По потреби ванредно. Уређује Одбор. Одговорни уредник Анастасиос Берос. Штампарија Акварони. Солун.
 22. **Српски дневник – Serbian Daily**, Њујорк – 1916–1918.
Српски дневник излази сваког дана сем недеље и празника. Власник и издавач Божо Ранко-вић. Њујорк.
 23. **Српски лист – Le journal Serbe**, Женева – 1917, 1918.
Орган независних Срба. Излази сваке недеље. Уредник: Бори-слав Сл. Минић. Gerant: Bori-slav Sl. Minitch. Женева.
 24. **Уједињење – Ujedinjenje**, Чеља-бинск – 1918.
Орган привременог југословен-ског народног одбора у Русији. Главни уредник: проф. Милош С. Московљевић. Чељабинск (Русија).
 25. **Уједињење – L'Union**, Женева – 1917, 1918.
Лист за политику, просвјету и привреду. Излази два пута мје-сечно. Уређује Црногорски од-бор за Народно уједињење. Предсједник Андрија Радовић. Redacteur responsable: Danilo Gatalo. Женева.
 26. **Amtsblatt**, Kragujevac – 1916.
K.U.K. Kreiskommando, Kragu-jevac. K.U.K. Kreiskommando-Druckerei Kragujevac.
 27. **Amts-blatt des K.U.K. Kreiskom-mandos Užice**, Užice – 1917.
Erscheint am 1. und 15. jeden Monats Herausgegeben vom K.U.K. Kreiskommando Užice. Redigiert von Hugo Hirsch, K.U.K. Major. K.U.K. Kreiskom-mando-Druckerei. Užice.
 28. **Avala**, Belgrad – 1917, 1918.
Ilustrierte Beilage der „Belgrader Nachrichten”. Druck und Verlag: K.U.K. Gouvernement – Drucke-rei in Belgrad. Belgrad.
 29. **Bosnische Post**, Sarajevo – 1917.
Organ für Politik und Vol-kswirtschaft. Erscheint täglich um 5 Uhr nachmittags ausgenom-men an Sonn-und Feiertagen. Chefredakteur J. Steinhardt. Für die Redaktion verantwortlich Eduard Pivnicska. Druck und Verlag der „Bosnischen Post”, Sarajevo.
 30. **Bucarester Tagblatt**, Bucarest – 1917.
Kriegsausgabe № 57. Die Zei-tung erscheint täin den Morgen-stunden. Bucarest.
 31. **Le Colombo**, Ajaccio – 1916.
Tout pour la corse et par la corse! Directeur Annibabal de Peretti. Ajaccio.
 32. **La dépêche des Alpes**, Monosque – 1917.
Politique, Commerce, Agricultu-re, Littérature, Nouvelles, Annon-ces diverses. Le Gérant: A. Ail-laud. Imprimerie Moderne, Mo-nosque.
 33. **L'esho de Paris**, Paris – 1916.
Nouvelles du Monde Entier. Va-lentin Simond, fondateur. Henry Simond directeur-rédacteur en chef. Le Gérant: Lambotte. Imp.

de la Presse. Paris. Simart, imprimeur. Paris.

34. ***L'éclaireur de Nice***, Nice – 1916.

Directeur Politique: Leon Garibaldi. Le gérant: Leopold Derchi. Imprimerie de „L'Eclaireur de Nice“. Nice.

35. ***La Jeune Corse***, Ajaccio – 1916.

Journal Quotidien socialiste indépendant. Directeur Politique: O. Oaituole. Redacteur en Chef: Lé Maestrati. Ajaccio.

36. ***L'opinion***, Salonique – 1917.

Journal quotidien, politique, économique et littéraire. Directeur Propriétaire: A. Ruben. Salonique.

37. ***Paster Lloyd-Abendblatt***, Budapest – 1915, 1916.

Verlag: Paster Lloyd-Gesellschaft. Chefredakteur: Josef Vészi. Verantwortlicher Redakteur: dr. Sigmund Schiller. Druckerei des „Paster Lloyd“: Paul Márkus. Budapest.

38. ***Paster Lloyd-Morgenblatt***, Budapest – 1915, 1916.

Verlag: Paster Lloyd-Gesellschaft. Chefredakteur: Josef Vészi. Verantwortlicher Redakteur: dr. Sigmund Schiller. Druckerei des „Paster Lloyd“: Paul Márkus. Budapest.

39. ***La Patrie Serbe***, Paris – 1916.

Revue mensuelle des Serbes en exil. Directeur – fondateur Dragomir D. Ikončić. Paris.

40. ***La Serbie***, Genève – 1916–1918.

Journal politique hebdomadaire. Paraissant tous les Dimanches. Rédacteur en chef: dr. Lazare Marcovitch, professeur à l'Université de Belgrade. Imprimerie Laurent Reggiani. Genève.

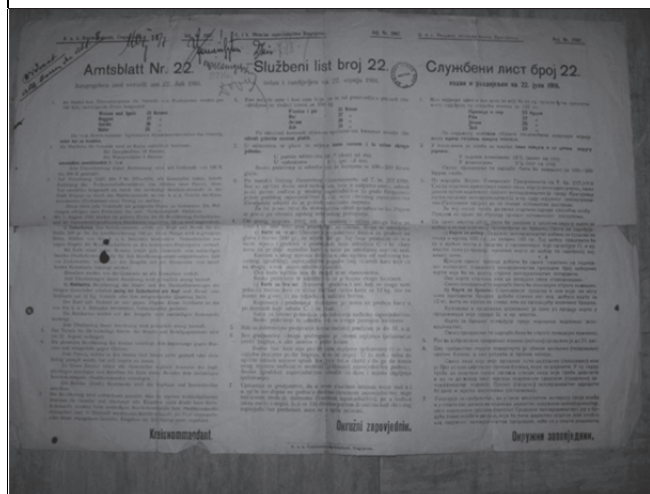
41. ***La Tribuna***, Roma – 1917, 1918.

Unione Pubblicità Italiana. Quarta edizione. Stabilimento Tipografico La Tribuna. Roma.

42. ***Verordnungs-Blat der K.U.K. Militärverwaltung in Serbien***, Belgrad – 1916.

K.U.K. Gouvernement-Druckerei in Belgrad. Belgrad.

Татјана ЈОВАНОВИЋ, виши библиотекар

ЦВЕТ УМА И ДУШЕ ЉУДСКЕ – О ЗНАЧАЈУ И УЛОЗИ СТРУЧНЕ БИБЛИОТЕКЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА НИШ

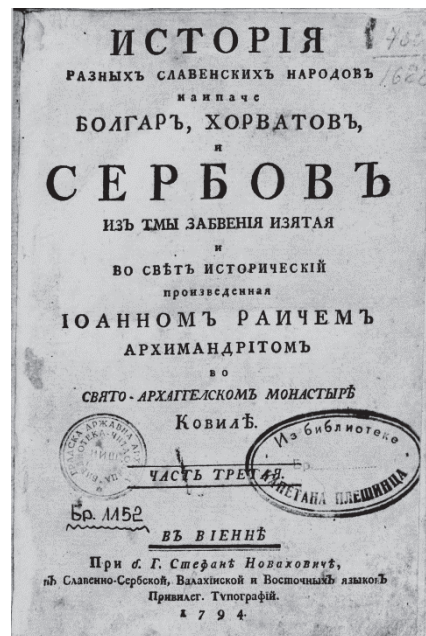
„Све пролази: људи, друштва, народи пропадају;
само књига остаје, вечита књига о човеку, његова књижевност
– украс и утеха, зрак и боја, цвет ума и душе људске”.

Књига је најопштије добро, свеобухватно памћење човечанства, огледало садашњости и пројекција будућности. Спаљивана и награђивана, слављена и прогањана, плаћана златом или животом и слободом, на глиненим плочицама, камену, бамбусовим тракама, свили, папирусу, књига представља једну од најважнијих цивилизацијских тековина и најзначајнијих темеља у култури сваког народа. Значај и улога библиотеке као меморије човечанства у људској историји од најстаријих времена до данас, као чувара књига и знања које у себи носе, речи и реченица у којима је записана историја цивилизације, немерљиви су.

Стручне архивске библиотеке делују у саставу самих архива и затвореног су типа. Оне служе првенствено истраживачима, а затим и архивским радницима за сређивање и обраду архивског материјала. Библиотеке омогућавају стручно оспособљавање и усавршавање архивских радника, помажу у научно-истраживачком раду, као и у пословима на сређивању и обради саме архивске грађе.

Библиотеку ИАН чини близу 11000 монографских, око 3000 серијских публикација и око 3500 наслова у оквиру збирке старе штампе. Највећи број монографских публикација је из области историје, а преостали наслови су подељени на следећи начин: религија, књижевност, привреда, политика, закони, филозофија, социологија, општа група. Како архивска библиотека првенствено служи да објасни архивску грађу и олакша њено сређивање, обраду и искористићавање, то се и књиге набављају према грађи којом архив располаже. У састав наше библиотеке улазе: сва објављена архивска грађа, дела из опште, националне и локалне историје, приручници и речници, издања о историјским изворима, археографије, информатике, као и помоћних историјских наука: палеографије, хронологије, сфрагистике, генеалогije, хералдике, историјске географије: историјске публикације, часописи, јубиларна издања стваралаца грађе, сепарати, дела из историје друштва, културне, политичке, привредне, просветне историје. Ту су и публикације општег информативног карактера: енциклопедије, лек-

сикони, речници, библиографије, хронологије, географски атласи, шематизми... Библиотечки фонд обогаћен је највреднијим делима наше историјске науке. Откупљена су капитална дела многих издавачких кућа и сређени поклони многобројних дародаваца: књига, часописа, фотографија, плаката, позивница, старе штампе...

Значајан и богат књижни фонд Историјског архива у Нишу баштини и драгоцену колекцију старих књига и докумената штампаних до 1867. године, а које уживају заштиту као културно добро и културно наслеђе од посебног интереса за Републику Србију. У оквиру колекције старих књига, објављених до 1876. год, која броји 81 наслов, најстарије је фототипско издање *Историја о Черној Гори* Василија Петровића, из 1754. године, а најстарији наслов у оригиналу су Езопове *Басне*, из 1778. у преводу Доситеја Обрадовића, штампане у Лајпцигу. Капитално дело Јована Рајића, првог историчара 18. века, писца, педагога и архимандрита манастира Ковил, *Историја разних словенских народова...*, такође је део наше збирке, као и *Повјестница*

србског народа од најстарији времена до године 1850. Данила Медаковића. Први зборници закона и уредби и законици такође су део нашег књижног фонда. Најстарији од њих је *Зборник закона у Србији* из 1849, *Казнитељни законик за Књажевство Србију* из 1860. итд. Први оригинални роман у српској књижевности⁸ *Аристид и Наталија* Атанасија Стојковића, научника и књижевника, професора и ректора Харковског универзитета у Русији и писца првог уџбеника физике на српском језику такође је део нашег књижног фонда, Управо колекција старих и ретких књига, као и збирка старе нишке штампе, непресушан су извор истраживања за студенте па и професоре групе за Српски језик и књижевност Филолошког факултета у Нишу и приличан број научних и мастер радова проистекао је на основу овог интересовања и сарадње.

Збирка старе штампе нишког Историјског архива састоји се од око 3500 бројева старије периодике, а најстарији је примерак *Нишких новина* је из 1886. године. Од старих нишких листова чувамо примере: *Слободе*, *Старе Србије*, *Нишлије*, *Гласника нишке трговачке омладине*, *Нишког трговинског гласника* из 19. века, као и велики број листова из периода између два рата: *Нишке новине*, *Напредак*, *Привредни лист*, *Нишки гласник*, *Нишка слободна трибуна*, *Ревизија*, *Нишки нови лист*... Међу раритете наше библиотеке убрајамо *Баче*, први лист за децу на југу Србије, у чему је и његова културно-историјска вредност. У нашој библиотеци чува се друго годиште овог листа из 1889. год. у оригиналу и прво, из 1888. год. у дигитализованој форми, а у нашем 'поседу' је и прво годиште знамените *Градине*, полумесечног књижевног часописа за „забаву, поуку и књижевну критику”, из 1900. Године. То је часописа који је „по квалитету књижевних прилога и техничкој опреми оцењен као један од водећих књижевних часописа у Србији тога доба”⁹.

⁸ Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Зрењанин 2007, стр. 489.

⁹ *Историја Ниша II*, Ниш 1984, стр. 143.

Архивску библиотеку користе бројни научници, студенти, ученици, новинари, аутори многих хроника, монографија итд. У просеку, библиотека годишње издаје на коришћење око 300 публикација, запосленима у архиву, као и корисницима са стране: ученицима основних и средњих школа, студентима, самосталним истраживачима, колегама из других институција културе и науке. Научноистраживачки рад у Историјском архиву Ниш одвија се у оквиру Информативно-пропагандне службе са библиотеком, у посебној просторији за рад истраживача – читаоници. У периоду од 2000. до 2014. год. Историјски архив у Нишу посетило је преко 1300 истражи-

вача у више од 2000 истраживачких дана, различитих профила.

Шира јавност могла је да се упозна са делом драгоценог библиотечног фонда путем неколико изложби које смо уприличили за Ноћ музеја. Године 2012. одржана је изложба под називом „Стара штампа у Нишу: новине, листови, гласници... (1886–1941)”. Посетиоци су могли да разгледају шездесетак примерака старије нишке периодике различите тематике, почев од најстаријег сачуваног примерка *Нишких новина* из 1886. године. Наредне, 2013. године, под називом „Художество печатања – старе књиге и документа до 1967. године”, изложена су 44 оригинална примерка старе књиге

(најстарија из 1788. године) и 25 докумената (најстарији из 1836) датираних из периода пре званичног увођења Вуковог језика и правописа. И 2015. године многобројни посетиоци су у Ноћи музеја, а и касније, могли да погледају изложбу под називом „Цвет ума и душе људске – ретке књиге и архивалије”, ретка издања књига, часописа и докумената из наших фондова.

Миљана ЂОРЂЕВИЋ
дипл. филолог, виши архивист
Историјски архив Ниш

ЗАСТУПЉЕНОСТ ОСМАНСКЕ ГРАЂЕ У АРХИВИМА У СРБИЈИ

Када је реч о османско-турској грађи, о њеној заступљености у архивима у Србији, овај рад нема намеру да износи прецизне податке, јер његовој изради није претходило истраживање, којим би се утврдила заступљеност, количина и врста ове историјске грађе. Рад износи податке из неколико архива, углавном добијене од архивских радника, који воде бригу и о овој архивској грађи: Љиљана Ђуровић, Историјски архив Ниш и Предраг Видановић, Историјски архив Пирот. Оријенталну грађу у Србији поседује Архив Србије у Београду, у оквиру Фонда Књажевске канцеларије кнеза Милоша Обреновића (1815–1839), који обухвата 1500 докумената на османском турском језику: писма, заповести, тезкере (дозволе), молбе, жалбе, потврде. Бројни документи класификовани су, датирала је, тумачила и публиковала др Мирјана Маринковић, под називом *Турска канцеларија кнеза Милоша Обреновића (1815–1839)*, док је остали део фонда исти аутор презентовао у раду *Турци са стране кнезу Милошу*. У децембру 2015. године, директор Архива Србије др Мирослав Перишић, објавио је да је та установа добила 14893 дигитализованих документа из османских архива у Истанбулу, значајних за историју Србије, а који датирају из периода од 1450. до 1700. године. Најавио је да се очекује да ће до краја 2016. године Архив Србије, након потписаног Протокола о сарадњи са Генералном дирекцијом државних архива Републике Турске, поседовати 200.000 докумената из турских архива. Што се тиче Историјског архива Београда, познато је да османско-турски документи нису бројни, али су атрактивни по свом садржају, па се међу њима истичу

Исписи из Кур'ана из 17. века, Књига фетви, *Дијалог Османлије и Хришћанина* из друге половине 16. века, који говори о војно-политичкој ситуацији, делимично преведен за потребе сталне изложбене поставке и изразу каталога *Векови Београда /XVI-XX/*. У фонду породице Вељковић, у личном фонду Стојана Вељковића, постоји 26 докумената на османском језику. Историјски архиви у унутрашњости Србије се, такође, не могу похвалити бројношћу ове врсте грађе. У Архиву у Нишу, мало сачуваних османских докумената налази се у збирци Вара: В-578 турске тапије земље на територији Призрена (1289. по хиџретском календару или 1872. по хришћанском); В-611 тапија земље у Битољу (1331. по хиџретском календару или 1912. по хришћанском); В-679 турске тапије (из 1259. по хиџретском календару или 1843. по хришћанском, 1278. године); В-750 турска тапија, дулум земље односно баште у селу Каниче (из 1290. по хиџретском календару или 1880. по хришћанском); В-454 турска новчаница од 10 лира из 1900. године. Поред тога, у Архиву Ниша налазе се и две књиге: *Мемоари Мидхат наше*, писани арапским писмом и објављени 1903. године, а предложени су за грађу од изузетног значаја у категоризацији, која је у процедури. Историјски архив у Пироту поседује Збирку оријенталних докумената у укупној дужини од 0,9 м у једној архивској кутији. У највећој мери, Збирку чине тапије околних села у Пироту, које су различитих димензија. Ради се о 46 оригиналних докумената и 30 фотокопија; признанице о плаћеној накнади за ушур датираних у 1281. хиџретској години; неке врсте личних исправа о предаји пореза шеријат-

ској благајни из 1262, 1265. и 1266. године по хиџретском календару; посед у Нишком елајету, у кадилуку Пирот у селу Бериловцу; судски турски акт датирани у 1762. години; тапије за село Бериловац датирани у 1280. години; тапије за села Петровац, Чиниглавци и Рагодеш, Блато, Жељуша, Велико Село; из пописне књиге државног земљишта за село Држину, датирани у 1288. години. У оквиру Збирке постоји и 15 докумената која су, по мишљењу одговорних у Архиву нека врста таксених марки. Историјски архив у Неготину поседује три хуцета и тапију из 19. века, Историјски архив „Тимочка крајина” Зајечар има 8 тапија из 19. века, док се у Историјском архиву Пожаревца налази берат султана Абдулмецида и неколико различитих списа из 19. века.¹⁰ Евидентно је да архиви у Србији оскудевају овом врстом грађе, а да је и постојећа грађа недовољно систематизована и проучена. Уочљив је и недостатак стручног кадра, који би се на адекватан начин бавио презентовањем и публиковањем специфичне османско-турске архивске грађе. Публикације, које се баве овом тематиком, ретке су и спорадичне, упркос декларативном залагању и свести о њеном значају за савремену историографију. Извесни помак је актуелна сарадња Архива Србије и Главне дирекције државних архива Турске, у којима се налази највећи део ове грађе, јер се отварају нове могућно-

¹⁰ Податке о османској грађи у архивима Београда, Неготина, Зајечара и Пожаревца добили смо од Ирене Колај, раднице Историјског архива Београда, оријенталисте по вокацији која самоиницијативно ради на идентификацији османске грађе у нашим архивима.

сти за проучавање османско-турске грађе. Протоколом о сарадњи Архива Србије и Главне дирекције државних архива Турске, предвиђена је сарадња ових институција у различитим пољима архивске делатности: истраживању, увећању архивског фонда, објављивању информативних средстава везаних за грађу која се налази у архивима, у размени искуства на пољу архивистике и реставрације, објављивање водича и других информативних средстава, размена публикација, заједничка организација научних ску-

пова и изложби. Значај оваквог корака немерљив је за историјску науку у Србији, јер произилази из обима и важности докумената, који се чувају у турским архивима османске грађе, а односе се на њену историју. Повољности настале потписивањем Протокола пружају шансу осталим архивма у Србији да своје фондове и збирке учине богатијим и садржајнијим, те да се оријентална грађа учини доступном и научној и широј јавности, све у циљу афирмације аутентичног научног поимања историјских про-

цеса на Балкану. Како би се овом изазову адекватно одговорило, намеће се реално питање планиране едукације и стручног оспособљавања кадрова и архивима Србије.

Др Енвер УЈКАНОВИЋ

Историјски архив „Рас” Нови Пазар

ИЗ СРБИЈЕ ЗА КОПЕНХАГЕН

„Københavns Stadsarkiv” јесте Архив града Копенхагена. У питању је градски архив, који прикупља архивски материјал о граду Копенхагену (општини), развоју града и његовим становницима. Најстарији документ који Архив поседује потиче из 1275. године, а најновији су електронски подаци, предати Архиву ове године (2016.).

Архивске збирке настајале су захваљујући томе што је Архив одувек био повезан са градским властима и што је одувек био смештен у градској кући (Rådhus). У згради градске скупштине, отвореној 1905. године, у којој се и данас налази, Архив је добио централно место. Рачунало се да ће простор покрити потребе архива за наредних 100 година. Међутим, након 100 година Архив у четири депоа чува 40.000 дужних метара грађе и 250.000 карата и цртежа. Потребно је нагласити да се данас пријем нове грађе, а самим тим и пораст броја фондова, одвија првенствено у форми електронских докумената.

Градски архив прикупља документа настала радом општинске администрације и општинских институција У Копенхагену. Ово важи и за папирна документа и за електронске податке. Поред поменутих 40 км архивалија, поседује и око три терабајта података из општине. Осим тога, прикупља „приватне архиве”, односно архивски материјал настао радом људи, компанија и удружења повезаних са Копенхагеном. Између осталог, поседује збирку коју чини више од 3000 сећања, у којима становници Копенхагена говоре о свом детињству, васпитању и животу у Копенхагену. Архив радо преузима приватне архиве и сећања, и труди се да материјал буде сачуван за будућност. Сваки архив као крајњи циљ има да архивски материјал, који прикупља и чува, стави на располагање што ширем кругу корисника. Управо из наведеног разлога, Градски архив Копенхаге-

на непрекидно ради на дигитализацији архивске грађе, са циљем да грађа буде доступна на интернету, да би још већи број људи могао да је користи.

Поједини пројекти архива не би били могући без помоћи волонтера, као на пример пројекат „Politiets Registerblade” – „Полицијски регистарски листови”, који је у целисти волонтерски пројекат.

Сајт „Politetsregisterblade.dk” представља дигитализовано издање полицијских регистарских листова за период 1890–1923. Реч је о приближно 1,4 милиона регистарских листова, са информацијама о томе где су особе рођене, где су живеле и чиме су се бавиле.

Полиција је крајем 19. века имала картотеку, са подацима где су и од чега живели становници Копенхагена. До података је долазила захваљујући власницима кућа, који су имали обавезу да два пута годишње предају полицији попуњене листе, са именима особа старијих од 10 година, које су живеле у њиховим кућама. Међутим, ове листе нису биле довољне, јер је у току пола године између обавезних пријављивања станара било честих селидби у оквиру града (пре свега послуга се често селила), а било је и оних који су се досељавали у Копенхаген на краћи или дужи период. Ради лакше контроле броја становника и пресељења, полиција је на основу постојеће картотеке почела да издаје регистарске листове у периоду 1890–1892. Сви становници Копенхагена старији од 14 година добијали су свој регистарски лист. Удајом, жена је уписивана у регистарски лист супруга, исто као и деца у узрасту 10–14 година. Деца млађа од 10 година нису уписивана у регистарске листове. Нови регистарски лист добијало је свако дете које напуни 14 година, као и удата жена која је живела сама. На лист би била убележена свака промена адресе на територији Копенхагена, а било би убе-

лежено и уколико се особа иселањала из града.

Од полиције је очекивано да контролише различите ствари. Управо због тога на листовима се понекад могу прочитати различите примедбе – да је особа тражена због неплаћања алиментације или због нерегулисане војне обавезе, а као примедбе могу се пронаћи и кратко записано „крађа” или „није вратио кључ”. Грађани који су имали проблема са законом добијали су регистарски лист розе боје, што је био знак да је особа под будним оком полиције. Национални регистар (Folkeregister) је настао 1923. године и он је тада преузео улогу дотадашњих регистарских листова, а постојећи регистарски листови су предати Архиву.

Као историчара из Београда, волонтера на овом пројекту, занимало ме је да ли су у овом периоду у Копенхагену живеље особе пореклом из Београда и из Србије. Претраживач је на основу унетог захтева да се нађе особа чије је место рођења Србија пронашао 33 особе. Анализом података може се закључити да су поједине особе у регистар унете више пута. Разлог за ово је проблем у транскрипцији. Стандардизована правила за транскрипцију нису постојала, а језици – дански и српски доста се разликују. Примера ради, у данском језику постоји девет вокала (a, e, i, o, u, æ, ø, å) за разлику од српског језика где их има пет. С друге стране, у данском језику не постоје слова тј. писани знаци за српске гласове ђ, ж, љ, њ, ћ, ч, ц, ш. Управо из ових разлога, полицајцима који су испуњавали регистарске листове било је немогуће да их без грешке попуне. Извесни Брана Марковић заведен је три пута, и то као Brona Markowitch, Markovitsch Brana i Markovitch Brana. На основу датума рођења и занимања може се закључити да је у питању иста особа. Такође, на основу подата из регистарских листова може се видети да су особе пореклом из Срби-

Ксенија МАРИЧИЋ
архивски радник – волонтер
Københavns Stadsarkiv
Копенхаген

имао један од кључних задатака стављања под контролу Министарства војног и морнарице, као и Главног Ђенералштаба. Рат га је затекао у чину мајора и команданта батаљона у 2. пешадијском пуку Краљеве гарде. У току рата заробљен је 25. априла 1941. године и одведен у заробљеништво у Немачку (Оснабрик). Ослободиле су га енглеске трупе 29. априла 1945. Не прихватајући комунистички режим, остаје у Немачкој, у британској окупационој зони, у југословенском војном логору Voerde, до 1951. године када је емигрирао у САД. У Милвокију, држава Висконсин, запошљава се као краниста (crane operator) у фирми Al-lis-Chalmers, где је радио до пензионисања 1972. године. Године 1952. покренуо је информативно-културно-просветни Српски радио програм у Милвокију, чији је уредник био све до 1982. године. Био је активан у Југословенском антикомунистичком комитету, основаном 1958. у Милвокију. Бавио се публицистичким радом и своје чланке објављивао у српским емигрантским часописима у Америци и Канади. Објавио је четири књиге: „The Ljotices and The Tragedy of Kragujevac” (Milwaukee, 1969); „Dnevnik: 17. mart – 28. mart. 1941.” (Milwaukee, 1984); „Краљ Александар I Ујединитељ – кроз догађаје” (1984) и „Srpski Radio Program. 1952–1982. Sadržaj emisija. SRP kroz štampu i priredbe” (Milwaukee, 1986). Члан је Удружења српских писаца и уметника у иностранству (Лондон) од 29. априла 1990. године.

По речима академика Василија Ђ. Крстића, мајор Никола А. Косић спада у ред „наших најобразованијих официра, свестраних знања и широког интересовања”, који је у политичкој емиграцији „наставио да бије битку за свој народ, за своју земљу и своја уверења, али не оружјем већ пером”. Публицистичким радовима у емигрантским листовима и часописима, вођењем Српског радио програма, мајор Никола Косић сачувао је драгоцену грађу о српској политичкој емиграцији, њеним тешкоћама, расколима, преокупацијама и тежњама. Пре доношења одлуке о коначном повратку у земљу упутио је 25. септембра 1990. године писмо САНУ, желећи да јој преда део своје архиве (официрског заробљеничког логора у Оснабрику, Команде ослобођених ратних заробљеника, припадника Војске Краљевине Југославије на британској окупационој зони у Немачкој и Старешина југословенских логора). Академик Василије Крстић је на овај захтев позитивно одговорио и грађа је преузета у току лета 1991. године приликом првог доласка Николе Косића у земљу, након 50 година. САНУ је на аеродрому преузео девет кутија, односно 260 кг грађе. Августа 1994. дефинитивно се вратио у отаџбину и стално настанио у Чачку. Са њим је у Чачак „стигла” и значајна грађа, која аутентично сведочи о пола века живота српске емиграције у Америци. Мајор Никола А. Косић је педантно, како то и доликује српском официру, водио и чувао своје дневничке и радио-записе, објављиване тридесет година на таласима Српског радија у Милвокију, предавања и чланке, полемике, књиге, некрологе. Учинио је велику услугу српској култури, сачувавши најстарије тонске записе на нашем језику у САД од 1952. до 1982. године („Смрт мајке Југовића”; „Вести”, целовита информативна емисија; радио драма „Перска битка”, „Смрт Драже Михаиловића” и друго).

Повратком у отаџбину, мајор Никола Косић наставља свој национални рад. Године 1996. у Чачку је објављено отаџбинско издање „Дневник 17. март – 28. март 1941. године”, издавач Чачански глас. Преминуо је у 98. години живота, 10. новембра 2004. године у Чачку, где је и сахрањен.

Поред грађе коју је 1991. преузео САНУ, у заоставштини мајора Николе Косића, коју је након његове смрти брижљиво чувала породица, налази се изузетно вредна грађа која осветљава „живот у слободном свету” избеглог српског народа, који није прихватао комунистички режим у земљи. Поред бројних чланака, полемика и некролога истичу се кореспонденције Николе А. Косића са истакнутим српским емигрантима Радојем Кнежевићем (1952–1980), Костом Павловићем (1957–1984), Драгославом Драгутиновићем (1974–1989), Десимиром Тошићем (1960–1997), уредником листа *Наша Реч* (Лондон), Марком Милуновићем Пипером (1972–1993), уредником листа *Југословен* (Малага), Бошком Врачаревићем (1973–1983), уредником часописа *Савременик* (Париз), затим преписка са Патријаршијом у Београду (1965–1988), Браном Црчевићем, Милом Глигоријевићем и академицима Добрицом Ђосићем и Василијем Крстићем. Највреднија грађа је свакако документација Српског радио-програма у Милвокију, бројни тонски и видео записи и фотографије. На основу сачуване грађе 2006. године, из штампе је изашла књига „Раскол у етеру. Живот српске емиграције у Америци кроз радио програм Николе Косића”, аутора Драгослава Симића, једног од најбољих познавалаца фоно-записа, документарне радиофоније и радио-публицистике на нашим просторима.

Схватајући значај грађе, Косићеви наследници, син Мило Косић и ћерка мр Јелена Ковачевић, поклонили су 2. и 7. септембра 2016. целокупну заоставштину свог оца Међуопштинском историјском архиву Чачак. Архивска грађа, коју је брижљиво водио и чувао мајор Никола А. Косић и потом његова породица, аутентично сведочи о пола века живота српске емиграције у Америци. Након архивистичке обраде грађа ће бити доступна научној и широј јавности у Србији до краја 2017. године.

Горан ДАВИДОВИЋ
историчар – виши архивист
Међуопштински историјски
архив Чачак

ИЗЛОЖБА МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ШАБАЦ ПОД НАЗИВОМ „УПОЗНАЈТЕ АРХИВ”, НА ГАЛЕРИЈИ НА „ТРГУ ШАБАЧКИХ ЖРТАВА”

У архивима се већ дуже времена води полемика о проблему неактуелности, иако су архиви установе у којима се врши заштита културних добара, која представљају једине веродостојне и незаменљиве изворе и сведочанства историјских процеса. Са истим проблемом суочава се и архив у Шапцу. У разним покушајима да допремо до јавности и покажемо нашим суграђанима ко смо, шта радимо и шта се заправо чува у архивима, морамо да прихватимо чињеницу да успех није еквивалентан вредности, значају и труду, уложеном у културно-просветну делатност у нашем Архиву, нарочито у последњих неколико година.

Након реновирања 2008. године, Архив у Шапцу добио је нов галеријски простор, који је отворио могућности за разне видове комуникације са јавношћу, што је и резултирало организацијом већег броја предавања, трибина, посета ученика из основних и средњих школа. Ипак, највећа пажња посвећена је изложбама, које кроз непосредни контакт, визуелни ефекат и доживљај – који публици пружа оригинална архивска грађа, представљају најбољи вид упознавања са одређеним догађајима, значајним личностима, установама и слично, у неком историјском периоду.

Руководећи се чињеницом да се путем изложби могу приказати најзначајнија, најинтересантнија и најатрактивнија документа једног архива, а у складу са питањем актуелности појединих историјских тема, јубилејима, пропагандом архивске службе, приређено је више изложби. Као најзначајније могли бисмо навести изложбе поводом обележавања значајних јубилеја за локалну и националну историју: стогодишњица Француског клуба, односно „Друштва пријатеља Француске” у Шапцу, стогодишњица Великог рата, под називом „У рову”, која је гостовала и у Српском културном центру у Минхену; две стотине година од доласка Јеврема Обреновића у Шабац... Размишљајући како да дођемо до решења проблема слабе посећености наших изложби, дошли смо на идеју да нашу установу представимо на месту које је доступно и отворено јавности, а град Шабац управо поседује изузетан простор намењен култури – Галерија на тргу.

На „Тргу шабачких жртава” који је у потпуности реконструисан 2015. године, градске архитекте предвиделе су и про-

стор намењен културним садржајима, у виду панела у дужини од преко 60 метара и висине 2.5 метра. Овај простор могао би се окарактерисати као једна у низу посебности града Шапца када је у питању пажња која се посвећује установама културе и културним манифестацијама.

ИЗЛОЖБА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА КРАЉЕВО „ВОЗ БРАТСТВО-ЈЕДИНСТВО” МАРИБОР – КРАЉЕВО (1961–1989)

Има један воз чији возни ред одређују откуцаји људских срца, а успутне станице су му топли загрљаји...

Поводом обележавања „14. октобра”, Дана стрељаних у Краљеву 1941. године, Историјски архив Краљево приредио је изложбу „Воз братство-јединство” Марибор–Краљево (1961–1989). У присуству бројних званица и гостију, у Свечаној сали градске управе града Краљева, 12. октобра, изложбу је отворио Ненад Марковић, председник Скупштине града. О самој поставци говорила је Весна Милојевић, директор Историјског архива Краљево.

Аутори изложбе Радмила Радовић и Јасминка Марковић су, на основу сачуване архивске грађе, претежно из фондова и збирки Историјског архива Краљево, приказале прогон Словенаца 1941. године у Србију, настанак, организацију, главна обележја, симболе и хронологију манифестације, пријатељске односе и свестрану сарадњу између Марибора и Краљева.

Велика југословенска манифестација, која је трајала 28 година, представљала је симбол пријатељства српског и словеначког народа утемељеног за време немачке окупације. У почетку је „Воз” саобраћао једном годишње, а од 1970. сваке друге године. Мариборчани су у Краљево долазили у време обележавања „14. октобра”, а Краљевчани су посету узвраћали почетком јуна, поводом обе-

лежавања Дана изгнаника у Словенији. Учесници су биле породице изгнаника и домаћина, њихови потомци, друштвено-политички радници, представници привреде, културе и спорта.

Непосредну организацију манифестације спроводили су међуопштински координациони одбори „Воза братство-јединство”, чија су седишта била у Кра-

љево и Марибору, као и одговарајући органи у оквиру општинских конференција ССРН-а.

Изложбу је пратио илустровани каталог, а публикација о овој манифестацији биће представљена 27. децембра – поводом Дана Историјског архива Краљево.

Радмила РАДОВИЋ, архивист
Јасминка МАРКОВИЋ, архивист
Историјски архив Краљево

НАГРАДА ЗА ОЧУВАЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА ИСТОРИЈСКИ АРХИВ КРАЉЕВО ДОБИТНИК ДИПЛОМЕ ЗАСЛУЖНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ГРАДА КРАЉЕВА ЗА 2016. ГОДИНУ

На Свечаној седници, поводом обележавања 7. октобра – Дана града Краљева, најбољим појединцима и институцијама уручена су признања, захвалнице и Октобарска награда. Међу награђенима је и Историјски архив Краљево, коме је због полувековног чувања културног наслеђа и баштине краљевачког краја, додељена Диплома заслужне организације града Краљева за 2016. годину.

На додели признања Весна Милојевић, директор Историјског архива Краљево, захвалила се на награди и истакла да је установа чувар културног идентитета града Краљева, Рашке и Врњачке Бање и да је ово велико признање за све који раде у овој установи. Истакла је да они обављају посао који није увек видљив, али је веома одговоран и у појединим сегментима јако тежак.

Ово признање је још једна потврда досадашњег рада и залагања Историјског архива Краљево на очувању културне баштине овога краја и ширењу свести о значају архивске грађе, али и обавеза будућих генерација архивиста да се досадашње добро искуство и пракса наставе и изграђују у складу са савременим захтевима струке.

Јасминка МАРКОВИЋ, архивист
Историјски архив Краљево

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ СУБОТИЦА ТЕЧАЈ ЗА ЗАПОСЛЕНЕ У РЕГИСТРАТУРАМА

По девети пут, у другој половини септембра, суботички архивисти организовали су сусрете знане као Суботички архивски дан. Скуп архивиста из земље и иностранства, поред стручног дела за запослене у архивским установама, имао је и дан посвећен раду са запосленима у регистратурама. То је дан када стручни радници ИАС-а (Историјског архива Суботица) одржавају кратка предавања из архивистике и канцеларијског пословања заинтересованим лицима из регистратура, а све у циљу што успешнијег пословања у области чувања и депоновања документационог материјала, у местима где настаје. Број полазника ограничен је

величином просторије у којој ИАС-овци могу да одрже предавања и вежбе. Тако, је овогодишњи течај одслушало деветоро људи из јавних предузећа и установа.

Традиционално, госте из седам регистратура, поздравио је Стеван Мачковић, директор ИАС-а, а Золтан Месарош, виши архивиста, спровео их је кроз просторије установе и испричао им кратку причу о архивистици, уопште. Будним оком фото-апарата све је „бележио“ Дејан Мркић, архивски помоћник. Главни део течаја изнедрили су суботички архивисти, запоселени у Служби заштите архивске грађе ван архива: Зоран Вељановић, начелник, виши архивиста и

Зоран Вукелић, виши архивиста. Кратку „причу“ о настанку, месту и значају документације у савременом свету, полазницима течаја предочио је Вељановић, те их потом примерима из праксе, упознао са оним шта архивисти проналазе у регистратурама, али и шта о томе пише у позитивним правним прописима. Његов сарадник у Служби ИАС-а и на течају Вукелић, добрим и лошим примерима из праксе полазницима – назови школице, појаснио је значај уредног и правилног архивирања у регистратурама, и за запослене у њима, и за струку у архивским установама.

Зоран ВУКЕЛИЋ,
Историјски архив Суботица

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ КИКИНДА ПРОМОЦИЈА НОВОГ БРОЈА ЧАСОПИСА „ATTENDITE”

темама које наши сарадници обрађују 'пружио пипке' и у иностранству. И тада, као и данас, већ као по правилу, из броја у број, наслови су из нашег града, краја, Војводине, Србије и Баната, с оне стране државне границе. С тим, што у овом броју имамо и причу из Македоније. Наравно, као право гласило културе поставили смо себи задатак да у наредним бројевима проширимо границе које додајемо”, истакао је у уводној речи Милан Срдић, директор кикиндске установе културе.

О самом часопису, са позиције рецензента дванаестог броја, јединственог банатског гласника културе, детаљно је говорио Зоран Вељановић, виши архивиста Историјског архива Суботица. „Attendite су одавно прерасле средину кака је Кикинда, с обзиром на њену величину и свеколики значај у оквирима заједнице у којој обитавамо. Тако мали колектив, а тако добар часопис. И, то, значај је већи када знамо у каквим бременитим временима живимо и чему смо све изложени. Тим више, оријентација уредништва на ширење текстовима и темама које прелазе административне линије којима је омеђена надлежност кикиндског Архива, била је правилна одлука. Подсетио бих присутне да оваквог часописа, готово и нема не само у Војводини, већ и у целој Србији. Редовност изласка ча-

У Кикинди, 24. јуна 2016. године, промовисан је једанаести број часописа „Attendite”. О новом броју гласника Историјског архива Кикинда, уз присуство бројних културних посланика из града, округа, државе и иностранства, говорили су Милан Срдић, главни и одговорни уредник часописа, Зоран Вељановић, ре-

цензент броја, и др Милан Мицић, члан редакције.

„Прошле године на овом месту изговорио сам речи како је наш часопис „Attendite”, одавно превазишао и прешао границе за које је надлежан Историјски архив Кикинда. Заправо, малене су му и границе наше покрајине и државе па је у

сописа оваквог формата и броја страница показатељ је да култура може и стањује и у малим срединама, често снажније него ли у деловима који себе називају престоницом. Или, бар, претендују да то заиста и буду”. Вељановић је посебно истакао чињеницу како су штампани документи сачувани за сва времена, што кикиндском часопису „подиже лествицу значаја у културним и друштвеним значењима, уопште”.

Др Милан Мицић, ветеран културне делатности у Кикинди, истако је значај издања попут кикиндског часописа, које омогућује да осветлимо теме из Баната и шире околине, из наше даље и ближе историје, а поготово оне које су до тада скриване историјском прашином. У свом излагању, Мицић је подробније говорио о колонизацији Баната, непосредно после Другог светског рата. Посебно, о обичном човеку и његовој судбини.

Радови у дванаестом броју часописа „Attendite” подељени су у две групе текстова. У првој групи, под називом: Грађа – архивистика, објављени су текстови стручних радника Историјског архива Града Београда, Историјског архива Гра-

да Новог Сада, Историјског архива Суботица и колеге из бивше Југословенске Републике Македоније. И то, редом: Јасмина Латиновић: „Заштита архивске грађе и регистратурског материјала у ванредним околностима (поплаве)”; Југослав Вељковски: „Предлог листе категорија регистратурског материјала јавних бележника”; др Ацо Ангеловски: „Статусне промене ималаца и нова правна регулатива у Републици Македонији”; Зоран Вељановић: „Архивска периодика у нас од Другог светског рата до савременог доба (1951–2013) – трећи део”.

У делу под називом: Истраживања – чланци, објављено је шеснаест радова, чији су аутори запослени у архивским и другим установама културе, као и остали сарадници гласника, из земље и иностранства. Текстови иду редом: Александра Матић: „Управљање киноематографијом у НР Србији 1945–1951. године”; Милан Мицић: „Колонизација 1945–1948 (законодавне активности, органи колонизације, неколико сегмената о колонизацији на подручју данашње општине Кикинда)”; Душан Дејанац: „Колонизација Крајишника у кикиндској општини 1945–1948”; Ђоко Стојичић:

„Збогом рају – збогом завичају”; Станко Војводић: „Списак колониста у Руском Селу (1920–1941)”; Игњатије Попов: „О Србима из Ченеја који су се 1924. године као оптанти преселили у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца”; Марта Иштван: „Насељавање Мађара у Руско Село у 18. веку”; Марко Милошев: „Руске избеглице у Великој Кикинди”; Зоран Вукелић: „Нова правила за ново друштво”; Срђан Сивчев: „Јеврејска основна школа и синагога у Великој Кикинди”; Ненад Обрадовић: „Споменик Петру Велимировићу, прилог проучавању историје села Мол”; Драгољуб П. Бадрљича: „Лука Надлачки (Српски Крстур 1910 – Кикинда 1989), Прилози за животопис, Делимичан списак радова, превода и преписа”; Сава Завишић: „Градска електрична централа у Великој Кикинди”; Марко Ајваз: „Развој уличне расвете у Великој Кикинди” – текст објављен у емисији серијала „Под Кикиндом зелени се трава”, коју је емитовала Радио Кикинда; Јован Чуданов: „Занимање – добошар”; Зоран Голушин: „Кикиндски спортови на води”.

Зоран ВУКЕЛИЋ,
виши архивиста ИАСу

ЗБОРНИК РАДОВА: О ДВЕ ТЕМЕ ИЗ ВИШЕ УГЛОВА

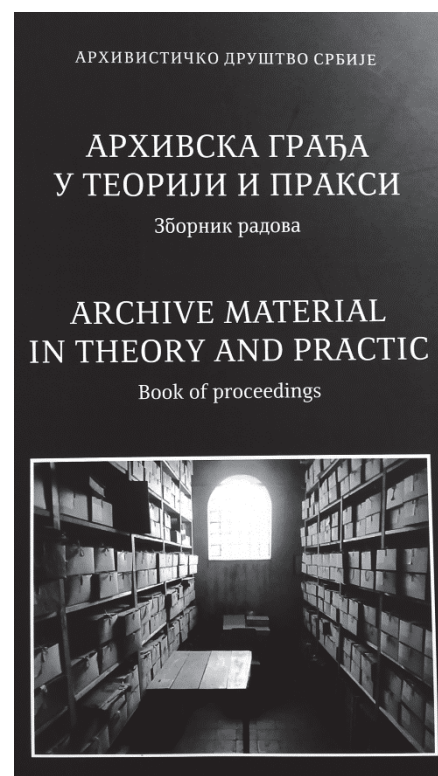
АРХИВСКА ГРАЂА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ, Зборник радова са међународног архивистичког саветовања „Тара” 13–14. октобар 2016, 1, Архивистичко друштво Србије, Београд 2016, стр. 355.

У организацији Архивистичког друштва Србије и Историјског архива Ужице, а под покровитељством Министарства културе и информисања Републике Србије, одржано је 13. и 14. октобра 2016. године, Међународно архивистичко саветовање „Тара 2016”. Тим поводом Архивистичко друштво Србије одштампало је зборник *Архивистичка грађа у теорији и пракси*, који је уредио Зоран Вељановић. Реч је о зборнику, који садржи двадесет и четири архивистичка рада домаћих и страних архивиста који су начинили наменске текстове за ову прилику. Превасходни циљ био је да се сагледа место српске архивистике (и архивиста) у садашњем времену, те да се размо-

тре питања на две расписане теме: валоризација архивске грађе у архивским установама, и ван архива (у регистратурама) и разграничење фондова у архивским установама и ван архива (у регистратурама). Као корак више, у зборнику су се нашли и радови колега архивиста из Хрватске, Босне и Херцеговине, Словеније и Црне Горе и на тај начин пружена је могућност сагледавања архивистичких искустава из региона. Отворени дијалог требало би да утаба трасе могућих решења по назначеним питањима.

*

Зборник отвара *Поздравна реч* Жељка Марковића, директора Историј-

ског архива у Ужицу који је уједно и ко-организатор Међународног архивистичког саветовања, и *Реч унапред* Зорана Вељановића, уредника зборника. Потом следе текстови следећих аутора: Бранка Докнић (Србија), Архив Југославије; Бојан Ђорђевић (Србија), Филолошки факултет Београд; Мирјана Богосављевић (Србија), Архив Србије; Владан Вуклиш (Босна и Херцеговина), Архив Републике Српске; Слободанка Цветковић (Србија), Историјски архив Пожаревац; Љиљана Дожић (Србија), Архив Војводине, Нови Сад; Љерка Вук (Хрватска), Хрватски државни архив; Изет Шаботић (Босна и Херцеговина), Филозофски факултет Универзитета у Тузли; Зоран Вељановић (Србија), Историјски архив Суботица; Јасмина Латинић (Србија), Историјски архив Београд; Марија Тодоровић (Србија), Историјски архив Крагујевац; Татјана Кикић и Марко Адамов (Србија), Архив Србије; Радмила Недељковић

(Србија), Архив Југославије; Агим Јанузи и Драган Живковић (Србија), Историјски архив *Тимочка крајина* Зајечар; Данијела Бранковић (Србија), Архив Војводине, Нови Сад; Зоран Вукелић (Србија), Историјски архив Суботица; Татјана Сегединчев (Србија), Историјски архив Суботица; Енвер Ујкановић (Србија), Историјски архив *Рас* Нови Пазар; Ванда Војводић Мицова (Србија), Историјски архив Зрењанин; Велибор Тодоров и Зоран Јанковић (Србија), Историјски архив *Тимочка крајина* Зајечар; Александра Плавшић Милост (Словенија); Срђан Пејовић (Црна Гора), Државни архив Црне Горе, Цетиње; Јелана Бошковић и Милорад Јовановић (Србија), Историјски архив *Средње Поморавље* Јагодина; и Јасмина Живковић (Србија), Историјски архив Пожаревац.

Зборник *Архивистичка грађа у теорији и пракси*, дакле, из више углова је

проблематизовао однос теорије и праксе у валоризацији архивске грађе и разграничењу архивских фондова, те понудио део одговора. Несумњиво је да су објављени радови, утемељени на искуствима из ближе и даље прошлости, па се надамо да ће бити на корист архивистима који се суочавају са овим темама свакодневно, као и у времену које долази.

Штампање Зборника радова *Архивистичка грађа у теорији и пракси* подржано је од Министарства културе и информисања Републике Србије. Штампан је у ужичкој штампарији „Графопласт Плус Д.О.О” у тиражу од 500 примерака и подељен је учесницима и архивским библиотекама.

Зоран ВЕЉАНОВИЋ